

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra výtvarné výchovy

Bakalářská práce
Božena Bobková

**VYBRANÉ KAPITOLY DĚJIN UMĚNÍ
A MOŽNOSTI JEJICH ZPRACOVÁNÍ S DĚTMI
PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU**

Olomouc 2016

vedoucí práce: Mgr. Petra Šobánková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Ve Šternberku 14. 6. 2016

.....

Božena Bobková

Poděkování

Děkuji Mgr. Petře Šobánové, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce. Rovněž děkuji muzejní pedagožce Mgr. Michaelle Johnové Čapkové z Muzea umění v Olomouci za cenné rady a pomoc při realizaci edukačního programu pro děti.

Také bych chtěla poděkovat vedení Mateřské školy v Babicích za umožnění realizace praktické části mé bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 Předškolní věk dítěte	7
2 Výtvarný projev dítěte předškolního věku	9
2.1 Etapy vývoje dětského výtvarného projevu	10
2.1.1 Etapy vývoje dle G.-H. Luqueta	11
2.1.2 Etapy vývoje dle J. Uždila	12
2.2 Zvláštnosti dětské kresby	14
3 Pojetí výtvarné výchovy a umění ve vzdělávacích oblastech Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání	18
3.1 Specifika vzdělávacích oblastí se zaměřením na výtvarnou výchovu a umění	20
4 Výtvarná výchova v mateřské škole	23
4.1 Organizace výtvarných činností	24
4.2 Výtvarné techniky	26
5 Edukační potenciál muzea umění	29
5.1 Muzejní pedagogika	30
5.2 Muzejní pedagog	30
5.3 Edukační programy	31
5.4 Animační programy Muzea umění v Olomouci	32
PRAKTICKÁ ČÁST	34
6 Animační program k výstavě Zbyňka Sekala „A věci se zvolna berou před se“	34
6.1 Zbyněk Sekal	34
6.1.1 Animační program v muzeu umění	35
6.1.1.1 Charakteristika integrovaného bloku	35
6.1.2 Písemná příprava animačního programu	36
6.1.3 Realizace animačního programu	39
6.1.4 Zhodnocení animačního programu	44
7 Vybrané kapitoly z dějin umění a možnosti jejich zpracování s dětmi	45
7.1 Gotické umění	45
7.1.1 Putování za Ježíškem	46
7.1.1.1 Charakteristika integrovaného bloku	46
7.1.1.2 Zpřístupnění gotické architektury dětem	47
7.1.1.3 Realizace	48
7.2 Land art	53
7.2.1 Šnek	54
7.2.1.1 Charakteristika integrovaného bloku	54
7.2.1.2 Zpřístupnění land artu dětem	55
7.2.1.3 Realizace	56
7.3 Akční gestická malba	59
7.3.1 Kapky deště	60
7.3.1.1 Charakteristika integrovaného bloku	60
7.3.1.2 Zpřístupnění akční gestické malby dětem	61
7.3.1.3 Realizace	62
ZÁVĚR	69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	71
SEZNAM PŘÍLOH	
PŘÍLOHY	
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	
ANOTACE	

ÚVOD

Motto:

„Učit ovšem znamená vést od známého k neznámému. A vést značí činnost mírnou, nikoli násilnou, milou, nikoli odpornou. Koho si přeji vést, toho přece ani nepoháním, ani nepostrkuji, ani nesrážím k zemi, ani násilně neodvlékám, nýbrž jej беру za ruku a šetrně provázím, nebo kráčeje před ním po volné cestě lákám jej, aby mě následoval.“ (Komenský, 1992, s. 65)

Téma bakalářské práce jsem si zvolila na základě vlastního zájmu o umění a výtvarnou výchovu, ale i kvůli cílové skupině předškolních dětí, na které je zaměřeno. Vycházím také z toho, že jsem skrze vlastní děti měla možnost poznat, jak prostřednictvím muzejních edukací dokážou vnímat umění již od nejútlejšího věku. A proto bych ráda touto prací ukázala, že je to téma aktuální a pro samotnou výchovu a vzdělávání dětí také důležité.

V dnešní moderní a uspěchané době zájem dětí o výtvarné umění ustupuje do pozadí, rychlý rozvoj vědy a techniky jej posouvá v žebříčku hodnot stále níž a níž. A proto je velmi důležité, aby se dítě setkávalo s uměním již od útlého věku, nejlépe v rodině. Bohužel ze strany rodiny je důležitost umění podceňována a dítě se tak mnohdy s uměním setkává až v mateřské škole a je pouze v rukou předškolních pedagogů, jakým způsobem dítěti dokážou umění zpřístupnit a poskytnout tak východisko k dalšímu zájmu dětí o umění.

Cílem bakalářské práce je hledání a ověření metod, kterými lze přiblížit a zprostředkovat umění dětem předškolního věku. Jako zpětná vazba posloužila praktická část této práce, ve které došlo k ověření vhodnosti použitých metod a také skutečnosti, že výchova uměním má svůj smysl.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, a to na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je členěna do pěti kapitol a uvádí fakta, která jsou pro výkon profese předškolního pedagoga nezbytná, přičemž první kapitola práce je věnována charakteristice dítěte předškolního věku. Druhá kapitola uvádí přehled výtvarného projevu dítěte předškolního věku, jeho vývojové etapy a zvláštnosti dětské kresby. Ve třetí kapitole je pozornost věnována

kurikulu pro předškolní vzdělávání, pojetí výtvarné výchovy a umění ve vzdělávacích oblastech RVP PV. Čtvrtá kapitola poukazuje na význam výtvarné výchovy v mateřské škole, organizaci výtvarných činností a popisuje výtvarné techniky využívané v rámci výtvarných činností v mateřské škole. Závěrečná pátá kapitola teoretické části je věnována edukačnímu potenciálu muzea umění a jeho vzdělávací funkci. Vymezuje roli muzejního pedagoga, uvádí typy edukačních programů realizovaných v rámci muzea umění. Dále představuje animační programy Muzea umění v Olomouci.

Obsahem praktické části je výtvarný projekt zaměřený na zpracování vybraných kapitol z dějin umění a jejich zpřístupnění dětem předškolního věku. Projekt je realizován prostřednictvím animačního programu v Muzeu umění v Olomouci, návštěvou novogotické katedrály, v přírodě a v prostředí mateřské školy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Předškolní věk dítěte

Předškolní věk dítěte můžeme charakterizovat jako období, které začíná mezi třetím a čtvrtým rokem dítěte. Je to období, kdy dítě zpravidla vstupuje do mateřské školy. Toto období je ukončeno dovršením šestého až sedmého roku, dosažením školní zralosti a nástupem dítěte do základní školy.

„Předškolní období v užším slova smyslu je ‚věkem mateřské školy‘, ale nebylo by správné chápat je pouze z tohoto hlediska; mnoho dětí do školky nechodí, rodinná výchova stále zůstává základem, na kterém mateřská škola dále účelně staví a napomáhá dalšímu rozvoji dítěte.“ (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 85)

Jedná se o období aktivity, sebeprosazení. Vyznačuje se nejrychlejším a nejintenzivnějším vývojem a růstem dítěte. Dítě ztrácí svou dětskou baculatost; ta se mění ve štíhlost a vznikají disproporce mezi růstem trupu, hlavy a končetin. (Šimíčková-Čížková, 2005) Pokračuje osifikace kostí, se kterou je spojen rozvoj jemné a hrubé motoriky. Ke konci období dochází k výměně mléčného chrupu za chrup stálý. Vyhraňují se vlastnosti dětské osobnosti, probíhá zdokonalování všech funkcí, jejich specifikace a individualizace. Dítě získává nové zkušenosti, nové sociální vztahy. Osvojuje si nové sociální role, diferencuje se mužská a ženská role. Dítě se učí kontrolovat své projevy a jeho chování je cílevědomější. Pokračuje dozrávání centrální nervové soustavy.

Švýcarský psycholog Jean Piaget (1999) označuje předškolní věk jako období *předoperačního myšlení*, které vymezuje věkem dítěte 2–7 let. Toto období dále člení na:

- **Období předpojmového a symbolického myšlení** – trvá od dvou do čtyř let věku dítěte. Jedná se o období, ve kterém dítě napodobuje slova, slovům dává smysl, ale k osvojení řeči dochází koncem druhého roku. Je také nazýváno obdobím předvývoje

myšlení a charakterizováno předpojmovým usuzováním.

- **Období názorného a intuitivního myšlení** – trvá od čtyř do sedmi nebo osmi let. V tomto období myšlení dítěte charakterizuje egocentrismus, dítě vnímá skutečnost ze svého pohledu a není schopno vnímat skutečnost z pohledu jiného člověka. Myšlení dítěte je vázáno na přímý kontakt se skutečností prostřednictvím smyslů, zaměřuje se na to, co vidělo. Dokáže myslet v celostních pojmech, které vznikají na základě stejných vlastností, nebo jevů. Chápe, že některé věci, předměty můžeme pojmenovat společným názvem.

„Období od tří do šesti let je ‚zlatým věkem‘ hry.“ (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980, s. 73)

Nejdůležitější a také nejpřirozenější činností pro děti v předškolním období je hra v jakékoli podobě. Hra je hlavní činností dítěte, rozvíjí se při ní řeč, myšlení a paměť. Má osobní význam pro intelektuální a citový vývoj dítěte. Hrou se dítě učí přizpůsobovat svému okolí a ovládat samo sebe. Ve hře dítě poznává svět a zapojuje se do něj. Získává v ní zkušenosti, dovednosti, nové poznatky a prostřednictvím hry se přirozeně učí. Pro dítě je nedůležitějším motivem průběh hry, nikoli její výsledek. Předškolní období je pro dítě nejkrásnějším obdobím hravého dětství.

„Pro učitelku je hra dítěte zrcadlem, v němž se odráží to, co dítě ze světa kolem sebe pochopilo, i odraz vlastní práce.“ (Opravilová, 2011, s. 86)

Na počátku tohoto období před námi stojí malé dítě, batole opouštějící teplou a bezpečnou náruč rodičů. Vstupuje do neznámého prostředí, prostředí mateřské školy. Během tak krátkého období, jakým předškolní věk dítěte bezesporu je, se z něj stává jedinečná a neopakovatelná osobnost, připravena jak po stránce fyzické, tak psychické vstoupit do další velmi důležité etapy svého budoucího života.

2 Výtvarný projev dítěte předškolního věku

Ve výtvarném projevu dítěte se odráží jeho osobnost, vývojová úroveň jeho vnímání, charakterové, věkové a individuální zvláštnosti. Je velmi úzce spjat s psychikou dítěte.

První výtvarnou technikou, se kterou se dítě setkává a která umožní dítěti vyjádřit jeho pocity, dojmy, vztahy k lidem a k věcem, které jej obklopují, je kreslení. Jedná se o zcela spontánní a přirozený projev, který může být pro dítě určitým druhem neverbální komunikace. Uždil nazývá první začátky dětské kresby dětskou výtvarnou řečí, která se podobá řeči verbální. (1980) Můžeme ji také jednoduše nazvat „...obrázkovou řečí...“ (Uždil, 1980, s. 18).

„Dětská kresba je tzv. ‚královskou cestou‘ k poznání dětské psychiky. Výtvarný projev se vedle pohybového řadí mezi základní aktivity dítěte.

Celý výtvarný proces dítěti umožňuje neverbální, symbolickou řeč, jejíž pomocí může vyjádřit své pocity, přání, obavy a představy, které jsou vlastní jeho prožívání.“ (Plevová, Petrová, 2003, s. 73)

Pro psychology je dětská kresba nástrojem diagnostickým a terapeutickým. Existuje mnoho psychologicko-diagnostických testů; zde bych ráda uvedla některé z nich týkající se kresby (Davido, 2001):

- **Kresba lidské postavy** – zjišťujeme inteligenční úroveň dítěte, sebepojetí dítěte a jeho vztah k ostatním lidem. Je také součástí Jiráskova testu školní zralosti.
- **Kresba rodiny** – zjišťujeme vnitřní vztahy v rodině.
- **Kresba začarované rodiny** – zjišťujeme vnitřní vztahy v rodině.
- **Kresba stromu** – zjišťujeme strukturu osobnosti.
- **Kresba domečku** – zjišťujeme laterální.

Například pro logopedy je kreslení nedílnou součástí navození odlehčené a příjemné atmosféry před samotným vyšetřením dítěte. Při elektivním mutismu a mutismu dítěte nahrazuje samotnou řeč.

Pro předškolní pedagogy je kresba jedinečným prostředkem, který jim nenásilnou formou umožní získat lepší představu o celkové úrovni vývoje jemné motoriky, grafomotoriky a vizuomotoriky, zrakového a prostorového vnímání, temperamentu, emocionality, postojích a vztazích dítěte. Také může být způsobem, jak k dítěti najít cestu, abychom ho lépe poznali a také abychom mu mohli pomáhat při získávání dovedností, znalostí a návyků. V žádném případě pedagog nepřebírá roli psychologa, ale měl by se umět v dětské kresbě orientovat, vidět v kresbě to, co působí vyrovnaně, nebo to, co je neobvyklé (Davido, 2001). Proto je velmi důležité, aby předškolní pedagog znal jednotlivé etapy vývoje dětské kresby a v těchto kresbách uměl „číst“.

2.1 Etapy vývoje dětského výtvarného projevu

Uchopení kresebného náčiní a pohyb paže po kresebném materiálu je pro dítě v prvopočátku více výrazem radosti z pohybu než cíleným a korigovaným pohybem za účelem nakreslení obrázku. Pro dítě je to spíše hra, při které kresebný materiál zanechává viditelnou stopu, čáru, skvrnu, otisk, který vyzývá dítě k další hře. Ovšem vymezení úplného prvopočátku výtvarného projevu dítěte je obtížné. Již u ročního nebo i mladšího dítěte můžeme pozorovat rozmazávání rozlité skvrny na zemi prstíkem nebo dlaní. Pokud bychom mu dali do ruky křidu, pastelku nebo nějaký jiný kresebný materiál, který zanechává viditelnou stopu, jistě by na zemi pohybem paže něco krásného nakreslilo.

Cíleným a korigovaným pohybem za účelem nakreslení obrázku s určitým významem se stává kreslení po třetím roce života dítěte, tudíž v předškolním období. V každém případě, jak již bylo napsáno, jde vždy o spontánní a přirozený projev dítěte, který se vyvíjí v několika etapách a probíhá v několika stadiích.

Analýzou a studiem výtvarného projevu dětí se zabývá a zabývalo již mnoho českých i zahraničních autorů knih. Zde uvádím dva autory – Georgese-Henriho Luqueta a Jaromíra Uždila.

2.1.1 Etapy vývoje dle G.-H. Luqueta

Počátkem 20. století se jako první studiem dětských kreseb zabýval francouzský psycholog a filozof Georges-Henri Luquet. Ve své studii nashromáždil během deseti let více než 1700 kreseb své dcery Simone, a to od jejích tří let a tří měsíců¹ [online]. Díky této studii vymezil jednotlivá stadia dětské kresby. Tato Luquetova vývojová stadia dětské kresby zůstávají platná i dnes. Dle Piageta (1997), který z teorie Luqueta vychází, je vymezení jednotlivých etap následující:

- **Nahodilý realismus** – čáranice, kterým dítě přikládá význam až během realizace samotné kresby.
- **Nepochopený realismus** – dítě není ještě schopno skládat jednotlivé prvky kresby tak, aby tvořily jednotný celek. Prvky kreslí vedle sebe. „*„Panáci-pulci“ mají jen hlavu s nitkovými přívěsky, které znázorňují nohy, nebo mají kromě hlavy i ruce a nohy, ale chybí jim trup.*“ (Piaget, 1997, s. 62)
- **Intelektuální realismus** – je základním obdobím, kreslené prvky již tvoří celek, ale dítě znázorňuje i prvky, které nevidí a o nichž ví, že k viděné předloze náleží. Například hlava kreslená z bočního profilu má dvě oči. Nebo postava má v břiše nakreslený obsah žaludku. Jedná se o tzv. průhlednost.
- **Zrakový realismus** – kolem osmého až devátého roku již dítě zobrazuje to, co vnímá a vidí.

Kromě těchto čtyř vývojových stadií dětské kresby uvádí jako první pojem „**vnitřní model**“, který je psychickým předstupněm dětské kresby. Považuje jej za složitou operaci, kdy dítě vnímá objekt a vytváří si psychický předobraz skutečnosti tohoto objektu. Tento předobraz dítě potom realizuje ve své kresbě. (Piaget, 1997)

---

1 Zdroj francouzského originálu viz <http://luquet-archives.univ-paris1.fr/biographie.php>, přeložila a upravila autorka práce.

2.1.2 Etapy vývoje dle J. Uždila

Jaromír Uždil je autorem několika publikací, ve kterých se podrobně věnuje dětskému výtvarnému projevu. I když tyto publikace pocházejí z druhé poloviny 20. století, jejich výklad je stále aktuální, a proto jsou často vyhledávány předškolními pedagogy. Tak jako mnoho dalších autorů i Uždil vychází ze studie Luqueta. Jednotlivé vývojové etapy vymezuje jako období čáranic, předškolní období, období mladšího a staršího školního věku. V této práci uvádím pouze první dvě vývojová období, týkající se předškolního věku dítěte (Uždil, 1980, 1983):

- **Období čáranic** – čáranice vznikají mezi prvním a třetím rokem, probíhají ve třech stádiích:
  - **Čáranice bez obsahu** – zpočátku nemají žádný obsah ani význam, vznikají z radosti z pohybu. Pohyb vychází nejprve z ramenního kloubu a čáry mají díky houpavému pohybu paže tvar oblouku. Postupným uvolňováním zápěstního kloubu vznikají čáry menší, které jsou rovné, buď svislé, či vodorovné.
  - **Slučování čáranic** – objevují se klikaté čáry, husté čáranice a nepravidelné spirály, ze kterých vznikají hustá klubka z čar. Tyto grafické celky již mohou něco znamenat. Dítě je dokáže pojmenovat, ale stejná kresba má více významů.
  - **Čáranice s obsahem** – dítě kreslí zpravidla ke konci třetího roku, snaží se kreslit ovál jednou čarou (zárodek hlavonožce). Čáry kříží jak ve vodorovném, tak ve svislém směru. Čáry jsou krátké úsečky. Dítě už ví, co bude kreslit, a samo řekne, co kreslí, ale zřídka kdy se kresba objektu podobá. Podobnost je víceméně náhodná. (Uždil, 1980, 1983)
- **Předškolní období** – dítě v tomto období kreslí nejčastěji lidskou postavu a potom vše, co s ní souvisí. To, co ji obklopuje, např. dům, zvíře, strom, auto, sluníčko.

Lidská postava – její vývoj je následující:

- **Hlavonožec** – ovál, je pro dítě hlavou i trupem člověka, kresleného z čelního pohledu. Součástí hlavy je nakreslený obličej sestávající z jednoduše zobrazených

očí, nosu a úst. Hlava může mít i vlasy a někdy i uši. Na ovál navazují svislé čáry – nohy; ruce dítě zpravidla vynechá. Pokud ovšem ruce nakreslí, navazují nejprve na ovál a později na nohy. Hlavonožec, člověk bez trupu, je charakteristický pro děti ve věku mezi třetím a čtvrtým rokem.

- **Panák** – se začíná formovat u dětí mezi čtvrtým a pátým rokem. Hlavonožec je obohacen o tělo, které je zpočátku menší než hlava a má pouze symbolický význam. Ruce na tělo nenavazují v ramenou, ale zhruba ve 2/3 trupu. Nohy jsou umístěny v dolní části po stranách trupu, zpočátku ve formě jednoduchých čar a později z čar zdvojených. Postava ještě postrádá krk, jednotlivé prsty na ruce a nohou. Ale mohou se vyskytovat zdobné prvky, jako jsou knoflíky.
- **Úplná lidská postava** – kolem šestého roku, postava je proporčně vyrovnaná, mezi hlavou a trupem dítě kreslí krk, ruce navazují v ramenou, prsty na ruce jsou nakresleny ve správném počtu. Hlava má vlasy a detailně nakreslený obličej. Postava získává na objemu díky vykreslení. Dítě již zřetelně rozlišuje pohlaví na mužské a ženské. Postavy jsou také oblečeny a oblečení je zdobeno různými ornamenty. Dítě zobrazuje pohyb postavy a také se pokouší o zobrazení v profilu.

Zvíře – s obrazy zvířat se setkáváme v dětské kresbě velmi brzy. Jsou podobné obrázům lidí. Rozdíl mezi lidskou a zvířecí kresbou je zpočátku v zobrazení těla, lidské je ve vertikální a zvířecí v horizontální poloze. Dítě kreslí zpravidla zvíře z profilu, ale s hlavou z pohledu čelního a lidským obličejem.

Dům – v kresbě domu se odráží architektura, která dítě obklopuje. Převažují domy s venkovskou tematikou, mají okna, dveře s klikou, komín, ze kterého se kouří. Ale nechybí ani domy s absencí čelní stěny a zobrazením členů domácnosti nebo nábytku.

Strom – jeho vývoj je spjat s vývojem lidské postavy; dítě kreslí jako kmen vertikální linku, kterou protínají vodorovné čáry. Následuje zešíkmení větví, vedlejší větvičky

navazují na hlavní opět v pravém úhlu. Dochází k rozlišení jehličnatého a listnatého stromu. Na listnatém stromu visí plody, jedná se nejčastěji o strom ovocný. Listy na stromě působí jako ornamenty stále se opakující na koncích větví.

Dopravní prostředky – mezi oblíbené dopravní prostředky, které dítě kreslí, patří auto, loď, vlak. Je fascinováno pohybem a vším, co se hýbe. Kreslí průhledný autobus, ve kterém sedí cestující, i jeho vnitřní vybavení. Šestileté dítě dokáže nakreslit auto se všemi detaily. (Uždil, 1980, 1983)

2.2 Zvláštnosti dětské kresby

Ve výtvarném projevu dětí se setkáváme s některými zvláštnostmi lišícími se od viděné skutečnosti, které ovšem nejsou chybou, ale zákonitostmi vývoje. Tyto zvláštnosti nebo také znaky se v kresbách dětí pravidelně opakují a jsou typické pouze pro dětskou kresbu. Dle Uždila (1983) se jedná o:

- **R – princip (pravoúhlost)**

Dítě využívá pravého úhlu při napojování končetin, můžeme vidět u hlavonožců, kdy dítě nejprve navazuje horní končetiny na ovál představující hlavu i tělo a později na nohy. Při zobrazení pohybu je ruka nebo noha ohnutá do pravého úhlu. Komín nakreslený v pravém úhlu na střeše vypadá, jakoby se kácel. Uždil tento princip také nazývá jako *kouzlo pravého úhlu* (1980, s. 53).

- **Zobrazování profilu**

Zobrazení profilu postavy je pro dítě velmi náročné, vychází z představy, jak by postava měla vypadat z boční strany, a souvisí s potřebou znázornit pohyb. Profil postavy dítě nezobrazuje realisticky, trup, ramena, oko z čelního pohledu a hlavu, ruce, nohy zobrazuje z profilu. S tímto zobrazením profilu se setkáváme již v období starověku, kde je nazýván pojmem „*en face*“. (Mráz, 2002, s. 24) „*Velmi charakteristickým stadiem, na kterém je zároveň vidět, že profil se nezakládá na zrakové vzpomínce, ale na představivé práci, na schopnosti operovat s představami až skoro racionálně,*

je tzv. smíšený profil.“ (Uždil, 1980, s. 30)

- **Rentgenové zobrazení (průhlednost)**

Rentgenové zobrazení můžeme chápat jako schopnost vidět skrz. Dítě kreslí to, co není ve skutečnosti vidět, ale ví nebo si představuje, že tam je. V již zmiňované kresbě domu chybí čelní stěna nebo dítě kreslí průhledný autobus s veškerým vnitřním vybavením, jako jsou sedadla, madla, sedící cestující. Kreslí miminko v břiše maminky, protože ví, že jej tam má, nebo pejska s plným břichem kostí, protože ví, že je má rád.

- **Grafoidismus**

Zvláštní princip, při kterém dítě naklání kresbu ve směru budoucího psaného písma. Někdy může působit i jako opak pravoúhlosti; je spojený se zakulacováním ostrých rohů a pravých úhlů, kdy jeden tvar přechází plynule do druhého.

- **Grafický automatismus**

U dětí je velmi často uplatňován; znamená časté opakování jednoduchých a osvojených tvarů, např. čárky mohou znamenat jak vlasy, tak i travu. Je základem pro budoucí zdobení a tzv. nepravý ornament.

- **Nepravý ornament**

Znamená zdobení, které nemá žádnou funkci. Souvisí s grafickým automatismem v často se opakujících prvcích. Dítě často nahrazuje v kresbě jednoduchými prvky to, co nedokáže nakreslit podle skutečnosti, protože je to pro něj složité. Jedná se například o tašky na střeše, které kreslí jako vlnovky. Někdy jsou dětské výtvary značně přezdobené.

- **Rytmus, opakování, symetrie**

Nemusí se vždy jednat o ornament nebo výzdobu, ale o základní schopnost uspořádání a členění plochy a také celkovou jednotu výtvoru. V dětské malbě a kresbě se uplatňují velmi často, působí na nás přirozeně, vyváženě a harmonicky.

Zobrazení prostoru a objemu

Tak jako kresba u dítěte prochází vývojem, tak i vlastní znázornění prostoru a objemu má své zvláštnosti a zákonitosti. Dítě nejprve zobrazuje předměty, objekty a postavy jednoduchou linií, která je vlastním obrysem kresleného objektu. Postupně, jak se kresba vyvíjí, dítě začíná zobrazovat objem naznačením zdvojených čar a vykreslením jednotlivých obrysů.

Stejně tak je to i se znázorněním prostoru. Od prvopočátečního kreslení čaranic, bezmyslenkovitě umístěných na různých částech papíru, pokračuje vývoj až do ustálené kompozice, kdy dítě považuje dolní okraj papíru za jakousi základní čáru, čáru země. Tato čára je často zdůrazněna čarou kopírující dolní okraj papíru hnědou nebo zelenou barvou, barvou země a trávy. Někdy dítě zobrazí na horním okraji papíru modrou čáru, čáru nebe. Prostor znázorňuje z různých pohledů, nejznámější je tzv. sklápění, zobrazení kresby z nadhledu. Kreslené předměty stojí kolmo k podložce, ale jsou sklopeny do půdorysu. Kolem šestého až sedmého roku se objevuje v dětské kresbě horizont; jedná se o čáru rozdělující prostor mezi nebem a zemí, ale může se jednat i o naznačení nerovností, např. kopců. V tomto období se setkáváme i se zmenšováním objektů; to, co se vzdaluje směrem od popředí do pozadí, se také zmenšuje. (Uždil, 1983)

Barva v dětské kresbě a malbě

„Bylo by zajímavé vědět, nakolik si uvědomujeme barvy, když se díváme na svět, který nás obklopuje. Pravděpodobně je vnímáme jen tehdy, když je k nim naše pozornost (bezděčná nebo polovědomá) nějak zaostřena, nebo i v tom případě, když nás překvapí svou nečekanou přítomností, novými souvislostmi, intenzitou a podobně. V ostatních případech si uvědomujeme spíš tvary, světlo, vzdálenost, ne tolik kvality, které nás o tom všem informují.“
(Uždil, 1983, s. 46)

Dítě nejen rádo kreslí, ale také maluje s pomocí štětce a barev. Používá barvy dvěma způsoby – napodobuje přírodu, maluje modré nebe, zelenou trávu, žluté slunce, sjednocuje

název barvy s kresleným objektem a nazývá žlutou barvu slunce jako sluníčkovou, zelenou barvu trávy jako travičkovou, nebo se nechává vést svým prožíváním, emocionalitou a psychikou.

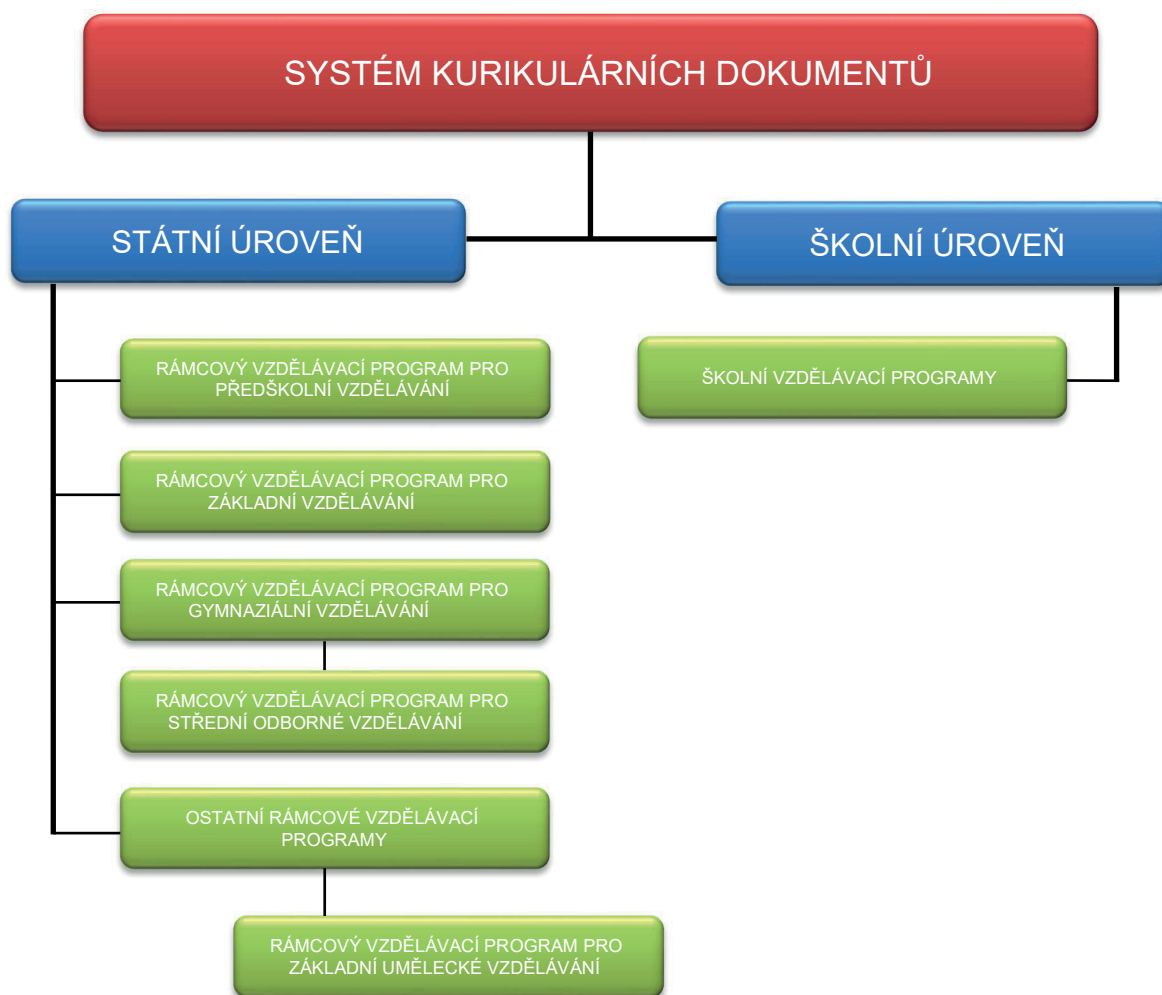
Obecně můžeme říci, že barvy teplé jsou u dětí oblíbenější, vyjadřují u dítěte vztah k předmětům a věcem, které má rádo, líbí se mu a má k nim zvláštní vztah. Jsou to například barvy žlutá, růžová, červená. Méně oblíbené jsou barvy studené, kterými zobrazuje to, co je mu nesympatické, jsou to například barvy černá, fialová.

„Lze pozorovat, že pro určité barvy vyhledává dítě i pevnější plošný tvar (teplé), zatímco u jiných se spokojí tvarově neurčitou skvrnou (modrá).“ (Uždil, 1983, s. 51)

3 Pojetí výtvarné výchovy a umění ve vzdělávacích oblastech Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání

Vzdělávání v mateřské škole je uskutečňováno v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (dále i RVP PV). Jedná se o kurikulární dokument státní úrovně, závazný pro všechny typy mateřských škol zařazených do sítě škol a školských zařízení. Vymezuje hlavní požadavky, pravidla a podmínky pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku.

System kurikulárních dokumentů je znázorněný na obrázku č. 1.

Obr. č. 1: Systém kurikulárních dokumentů (RVP PV, 2004).

„Úkolem institucionálního předškolního vzdělávání je doplňovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení.“ (RVP PV, 2004, s. 7)

Vzdělávací obsah v RVP PV je hlavním prostředkem vzdělávání dětí v mateřské škole. Je uspořádán do pěti vzdělávacích oblastí, které se navzájem prolínají a ovlivňují. Jsou to oblasti (RVP PV, 2004, s. 15):

- ***Dítě a jeho tělo***
- ***Dítě a jeho psychika***
- ***Dítě a ten druhý***
- ***Dítě a společnost***
- ***Dítě a svět***

Výtvarná výchova umožňuje rozvíjet všechny klíčové kompetence dle RVP PV. Jedná se o soubor znalostí, dovedností a postojů potřebných pro osobní rozvoj a budoucí uplatnění v životě dítěte, kterými jsou (RVP PV, 2004, s. 12):

- ***kompetence k učení,***
- ***kompetence k řešení problémů,***
- ***kompetence komunikativní,***
- ***kompetence sociální a personální,***
- ***kompetence činnostní a občanské.***

Výtvarná výchova a umění jsou nejvíce zastoupeny ve vzdělávací oblasti Dítě a společnost. V této vzdělávací oblasti se dílčí vzdělávací cíle nejvíce vztahují k výtvarné výchově a umění. To ovšem neznamená, že výtvarná výchova neprolíná do všech ostatních oblastí. „Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti sociálně - kulturní je uvést dítě do společenství ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními, uvést je do světa materiálních i duchovních hodnot, do světa kultury a umění, pomoci dítěti osvojit si potřebné dovednosti, návyky i postoje a umožnit mu aktivně se podílet na utváření společenské pohody ve svém sociálním prostředí.“ (RVP PV, 2004, s. 26)

3.1 Specifika vzdělávacích oblastí se zaměřením na výtvarnou výchovu a umění.

Výtvarná výchova má své specifické dílčí vzdělávací cíle na úrovni oblastí, prostřednictvím kterých jsou naplňovány rámcové vzdělávací cíle na úrovni obecné. Tyto dílčí vzdělávací cíle, to znamená to, co pedagog u dětí podporuje a rozvíjí, jsou (RVP PV, 2004):

Dítě a jeho tělo – oblast biologická

V oblasti biologické je záměrem pedagoga podporovat u dítěte rozvoj hrubé a jemné motoriky, vizuomotoriky, přednostní užívání párového orgánu, pravé nebo levé ruky při výtvarných činnostech a správné držení psacího a kresebného náčiní špetkovým úchopem. Dále se pedagog zaměřuje na manipulaci s výtvarnými pomůckami, jako jsou např. nůžky, štetce, a výtvarným materiálem, např. barvami, modelínou, lepidlem atd., na konstruování z různých výtvarných materiálů a na rozvoj grafických schopností.

Dítě a jeho psychika – oblast psychologická

V oblasti psychologické je záměrem pedagoga podporovat u dítěte jeho duševní pohodu, rozvoj intelektu, řeči a jazyka, kreativity a sebevyjádření. (RVP PV, 2004) Ve výtvarné výchově to znamená rozvoj verbálních i neverbálních dovedností prostřednictvím kresby či malby, rozpoznání jednotlivých barev, tvarových rozdílů předmětů, vyjádření představivosti, fantazie či prožitků ve výtvarných a tvořivých činnostech a také podporování zájmu dítěte o prohlížení knih a ilustrací.

Dítě a ten druhý – oblast interpersonální

V oblasti interpersonální je záměrem pedagoga podporovat utváření vztahů mezi dětmi či k dospělému a kultivovat jejich vzájemnou komunikaci. (RVP PV, 2004) V rámci výtvarné

výchovy jde o rozvoj interaktivních, kooperativních a komunikativních dovedností při výtvarných činnostech, vytváření prosociálních postojů, jako je tolerance, přizpůsobivost, respekt v oblastech tvořivosti, estetiky a výtvarného citění.

Dítě a společnost – oblast sociálně-kulturní

V oblasti sociálně-kulturní pedagog podporuje u dítěte seznamování se světem lidí, kultury a umění, osvojení základních poznatků na základě výtvarných činností, vytvoření aktivních pozitivních vztahů ke kultuře a umění a rozvoj výtvarných dovedností umožňujících tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat. (RVP PV, 2004)

Dítě a svět – oblast environmentální

V oblasti environmentální pedagog podporuje seznamování dítěte s místem a prostředím, ve kterém žije, vytváření pozitivního vztahu k němu prostřednictvím výtvarných a tvořivých činností (RVP PV, 2004), konkrétně jde o vytváření povědomí o kulturním prostředí, o jeho rozmanitosti, vývoji a proměnách a poznávání jiných kultur prostřednictvím výtvarného umění.

Konkretizované očekávané výstupy jsou to, co by mělo dítě na konci předškolního období dokázat, co by mělo mít osvojeno a co by mělo být schopno nadále rozvíjet s ohledem na jeho individuální potřeby, zvláštnosti a možnosti. Prostřednictvím výtvarné výchovy by mělo být dítě schopno:

- používat různý výtvarný materiál a pomůcky,
- umět vyjádřit prostřednictvím výtvarných činností své pocity, představy, dojmy např. kresbou, malbou, modelováním, konstruováním,
- nemělo by mít obavy z neúspěchu při výtvarných činnostech,
- nemělo by mít obavy kreslit samo a spontánně,
- míchat barvy a používat různé výtvarné techniky, experimentovat,

- rozvíjet výtvarné a technické dovednosti,
- rozvíjet tvořivost a zájem o estetiku,
- rozvíjet fantazii a kreativitu,
- mělo by se seznámit s uměním, např. výtvarným, architekturou,
- všímat si kulturních památek ve svém okolí, jako jsou historické budovy, hrady, zámky, kostely.

4 Výtvarná výchova v mateřské škole

„Současné pojetí výtvarné výchovy zdůrazňuje všestranný rozvoj dětské osobnosti prostřednictvím výtvarných činností a výtvarného umění před naukovými zřeteli a nácvikem dovedností. Usiluje o individuální přístup k dítěti. Dává přednost tvořivému procesu před finálním výsledkem.“ (Jakoubková, Packová, Pejšová, 1988, s. 9)

„Výtvarná výchova je výtvarná podoba lidské cesty k moudrosti.“ (Slavík, 1993, s. 4)

Výtvarná výchova v mateřské škole nemá charakter vzdělávání dětí v tomto oboru, ale charakter výtvarných činností, které jsou prostředkem k rozvíjení osobnosti dítěte.

Významnou roli ve formování výtvarného projevu dětí v mateřské škole představuje osobnost pedagoga, jeho aktivita, tvořivost a empatie. Je důležitým prostředníkem mezi samotným zážitkem a prožitkem, průběhem a konečným výsledkem výtvarných činností. Umožňuje dětem získání praktických výtvarných zkušeností a teoretických znalostí v oblasti výtvarného umění. Proto je důležité, aby měl pedagog dostatečné teoretické znalosti z historie výtvarného umění a didaktiky výtvarné výchovy i praktické zkušenosti s použitím různých výtvarných technik, výtvarných pomůcek a materiálů [online].

Jedním z důležitých prvků při realizaci výtvarných činností v mateřské škole je tvořivost. Pro rozvoj tvořivosti není nutné vymýšlet jen náročné a efektní činnosti, ale naopak jen dobře vybírat z běžných aktivit. Na počátku stojí před dítětem rozhodnutí něco vykonat a představa o výsledku, ale během činností musí reagovat na nové situace a změny, které nastanou. Tvořivost představuje pro dítě řetěz náročných psychických operací a činností. Úlohou pedagoga je, aby nechal dítě vyjádřit, ocenil jeho dobrý nápad, povzbudil a zbavil jej obav ze selhání. (Opravilová, 2011) Dle Hazukové je tvořivý projev základní lidskou potřebou (1991).

Předpokladem tvořivého přístupu je přítomnost prožitku, který můžeme v hotovém díle dítěte dobře rozeznat. Vnitřní pravdivosti díla dítěte si vážíme více než pouze povrchní

mechanické kopie nějakého vzoru nebo naučeného postupu. (Uždil, Razáková, 1968)

„Čím bohatší je představa, tím konkrétnější a úplnější je i zobrazení. Proto je hlavním úkolem učitelky rozvíjet a konkretizovat dětské představy, zprostředkovávat takové emocionální zážitky, které by děti podněcovaly k výtvarným činnostem.“ (Uždil, Šašinková, 1980, s. 73)

4.1 Organizace výtvarných činností

Výtvarné činnosti v mateřské škole vyžadují připravenost pedagoga a vhodně zvolený metodický postup vzhledem k věkovým i individuálním schopnostem a dovednostem dětí.

Vhodný metodický postup sestavujeme následovně, s pomocí myšlenkové mapy znázorněné na obrázku č. 2:

Obr. č. 2: Myšlenková mapa (Skalková, 2007).

Při samotné organizaci vzdělávací nabídky výtvarných činností postupujeme v těchto etapách (Jakoubková, Packová, Pejšová, 1988):

Příprava organizace výtvarné činnosti

Tímto rozumíme veškeré přípravné práce na samotnou výtvarnou činnost.

- Použití vhodných organizačních forem – individuální, skupinová, frontální, kooperativní. (Skalková, 2007)
- Metody výuky – slovní, názorně-demonstrační, praktické činnosti dětí, hra. (Skalková, 2007)
- Místo realizace výtvarných činností – v herně, ve třídě, v přírodě, v muzeu.
- Příprava výtvarných potřeb, pomůcek a materiálů.
- Vytvoření příjemné atmosféry ve třídě.

Motivace k výtvarné činnosti

Cílem motivace je získání zájmu dětí o nabízenou výtvarnou činnost. „*Motiv by měl být obsažen především v činnosti samé, v zadaném úkolu.*“ (Jakoubková, Packová, Pejšová, 1988, s. 23) Správná motivace je velmi důležitá k navození tvůrčí aktivity u dětí. Motivovat k výtvarné činnosti můžeme děti mnoha způsoby, např.:

- slovní motivace – krátké vyprávění, řízený rozhovor, báseň, čtený příběh,
- dramatizace – pohádky, příběhu,
- hudební činnosti – píseň, poslech CD,
- pohybové činnosti – pohybové hry,
- návštěva výstavy v muzeu nebo galerii,
- ukázka uměleckého díla – např. prezentace na interaktivní tabuli,
- ilustrace v dětské knize,
- pobyt v přírodě.

Seznámení s výtvarným úkolem a objasnění postupu

Vysvětlení a objasnění úkolu, základní požadavky na použití dané výtvarné techniky

a výtvarného materiálu. Musíme dbát na to, aby velké množství pravidel a návodů neochromilo vlastní tvořivost dětí.

Samostatná práce dětí

Pedagog při vlastní výtvarné činnosti dětí vytváří podmínky, které umožňují zohledňovat jejich individuální tempo a rozvíjet originalitu výtvarného projevu. Aktivizuje vhodnými otázkami jejich myšlení a představivost. Věnuje pozornost dětem nejistým, bezradným, s chudšími představami a podporuje je, poradí a pomůže s výtvarnou technikou dětem méně zručným. (Jakoubková, Packová, Pejšová, 1988)

„Dětské práce nikdy neopravuje učitelka přímým zásahem, nedokresluje, nezlepšuje křivé čáry vyrovnáváním, nic nepřebarvuje ani nevymazává.“ (Uždil, Razáková, 1968, s. 67)

Závěrečné hodnocení

Je jednou z důležitých fází jak pro děti, tak pro další práci pedagoga. Pochvala je významná pro další úspěch dítěte ve výtvarných činnostech. Průběžné i závěrečné hodnocení je vedeno citlivě a pozitivně tak, aby působilo na dítě stimulačně, tzn. podněcovalo jej k dalším výtvarným činnostem. Pro další práci pedagoga je důležité soustavné sledování a porovnávání vývoje dětských prací, jejich rozdílů a pokroků v určitých časových úsecích u jednotlivců nebo celé skupiny, z nichž vyvozuje závěry, jak zdokonalovat u dětí dovednosti, jak obohatit jejich představy. (Jakoubková, Packová, Pejšová, 1988)

4.2 Výtvarné techniky

Výtvarné techniky, pomůcky a materiály plní ve výtvarných činnostech v mateřské škole funkci didaktických prostředků. Jejich použití je závislé na zvolené výtvarné činnosti. V současné době se výtvarné techniky obohacují o nové netradiční postupy a materiály, které mají motivovat, inspirovat a podněcovat fantazii dětí. Dítě potřebuje mít možnost vyzkoušet si použití různých materiálů a výtvarných technik; tyto výtvarné techniky musí být přizpůsobeny potřebám každého dítěte, jsou prvním krokem k úspěšné realizaci výtvarné aktivity.

(Valachová, 2014, překlad ze slovenštiny autorka práce)² Výtvarné techniky můžeme rozdělit na plošné, prostorové a netradiční.

Plošné výtvarné techniky

Prostřednictvím těchto technik převádíme trojrozměrnou skutečnost do dvojrozměrné plochy.

- **Kresba** – patří k nejstarším výtvarným projevům člověka a je nepoužívanější technikou v pedagogické praxi. Základním vyjadřovacím prostředkem kresby je linie, kterou zanechává psací a kresebné náčiní. Mezi techniky kresby suchou stopou patří kresba tužkou, pastelkou, rudkou, uhlem. Mezi techniky kresby mokrou stopou s pomocí tuše, inkoustu či barev patří perokresba, kresba dřívkem, štětcem a kresba fixem. (Roeselová, 1996)
- **Malba** – základním vyjadřovacím prostředkem malby je barva. Je výsledným procesem nanášení barvy na podklad, který sestává z barevných skvrn a ploch. Patří sem malba temperou, akvarelem, pastelem (Roeselová, 1996), dále netradiční techniky s použitím prstových a tělových barev, barev na sklo, čajových sáčků (Valachová, 2014).
- **Grafika** – hlavním znakem je rozmnožování písemné nebo obrazové předlohy, které využívá postupů tisku z výšky – linoryt, tisk z šablon, z koláže, papírořez –, tisku z hloubky – suchá jehla a papíroryt – nebo tisku z plochy – monotyp a sítotisk. Mezi přípravné grafické techniky využívané ve výtvarných činnostech v mateřské škole řadíme gumotisk, rytou kresbu, odkrývací techniku na voskovém podkladu, hry s otisky. (Roeselová, 1996)
- **Koláž** – vzniká plošným nalepováním různých materiálů, jako jsou ústřížky látek, papírů, vystřižené obrázky z časopisů.
- **Mozaika** – technika plošné výzdoby podkladu sestavená z drobných částí, jako jsou kamínky, rozbitá keramická dlaždice, papírové části nalepené na podklad, jako je karton, dřevěná deska, polystyren.
- **Kombinované techniky** – jsou kombinací výše uvedených technik, např. kolorovaná

---

2 Poznámka k překladu ze slovenštiny – u dalších citací této autorky neuvádíme.

kresba, lavírovaná kresba, kombinace kresby voskového pastelu a akvarelových barev, kresba zmizíkem do předem nabarvené plochy inkoustem, koláž v kombinaci s malbou a mnoho dalších.

Prostorové a plastické výtvarné techniky

Prostřednictvím těchto technik je možné výtvarně vyjádřit a zobrazit předměty, zvířata, lidi i své vnitřní pocity. Nejčastější způsoby tvoření jsou na ploše a v prostoru, s pomocí modelování a konstruování. Jedná se o trojrozměrná díla.

- **Modelování** – je v mateřské škole nejpoužívanějším způsobem trojrozměrného zobrazování za použití plastelíny, moduritu, hlíny, kinetického písku. Jedná se o způsob vytváření plastických a prostorových děl prostřednictvím vlastních rukou a výtvarného materiálu, kterému dává přidávání, ubírání, mačkání nový tvar. (Valachová, 2014)
- **Konstruování** – prostorová díla jsou vytvářena s pomocí materiálu, který si zachovává svůj původní tvar. Můžeme upravit jeho rozměr nebo barvu. Při konstruování využíváme stříhání, lepení, ohýbání, skládání, barvení. Používáme různých materiálů, jako jsou odpadové a přírodní materiály. Mezi netradiční techniky řadíme asambláž, jedná se o techniku sestavování různých materiálů do rámu, můžeme také říci, že se jedná o „...obrazy nakreslené předměty...“³ (Valachová, 2014, s. 56). Další technikou je akumulace, jedná se o podobnou techniku jako asambláž s tím rozdílem, že výsledkem je objekt, který je vytvořen hromaděním různých předmětů. Paketáž je technika, která obzvlášťňuje běžné a každodenní objekty jejich zakrytím nebo zabalením s použitím papíru, látky a fólií. (Valachová, 2014)

---

3 Původní znění textu „...obrazy nakreslené predmetmi...“.

5 Edukační potenciál muzea umění

Muzeum – existuje velká řada definic vymezujících tento pojem, ale nejvýstižněji je definován Mezinárodní radou muzeí ICOM:

„Muzeum je nezisková stálá instituce ve službách společnosti a jejího rozvoje, otevřená veřejnosti, která získává, uchovává, zkoumá, sděluje a vystavuje hmotné i nehmotné dědictví lidstva a jeho prostředí za účelem vzdělávání, studie a potěšení.“ [online]

Jsou rozdělena dle svého zaměření, nás v této práci zajímají především muzea specializující se na zprostředkování umění dětem.

Vzpomínám, kdy jsem já sama tento pojem jako malé dítě slyšela poprvé. Je možné, že to bylo již v mateřské škole, ale tak dalece mé vzpomínky nesahají. Nicméně se mi vybavují vzpomínky na mou první návštěvu muzea umění v rámci školního výletu v páté třídě. V tomto věku jsem samozřejmě již věděla, co mohu od muzea očekávat, ale nikdy jsem nebyla v tak těsné blízkosti vystavených exponátů. A co ve mně tato návštěva zanechala? Pamatuji si, že mne fascinovaly velké zlaté vyřezávané rámy obrazů a vůně, zvláštní vůně připomínající něco dávného a starého.

Muzeum umění jsem v rámci výuky na základní škole navštívila pouze jednou, byl to můj jediný zážitek, který zanechal v mé mysli skoro neznatelnou stopu, ale kdybych měla jako dítě možnost v muzeu něco zajímavého prožít, jistě by tato stopa byla znatelná a trvaleji uchována. Psala se 80. léta 20. století – do dnešní doby prošla muzea umění velkou proměnou a řadou inovací, co se týká vzdělávání dětí a dospělých.

V současnosti nabízí muzea umění různé doprovodné edukační programy ke stálým expozicím, zaměřené přímo na dětského návštěvníka. Tyto edukační programy mají přilákat děti, žáky, studenty, rodiny s dětmi a seznámit je s činností muzea, zprostředkovat jim s pomocí prožitku hravou formou umění.

„Umění bychom měli již od raného dětství v co největší míře využívat ve výchově dětí k jejich celkovému prospěchu. Přináší jim totiž četné zážitky radosti, humoru a přispívá k postupnému rozvíjení jejich kladného vztahu k této významné oblasti lidské kultury.“ (Mišurcová, Severová, 1997, s. 7)

5.1 Muzejní pedagogika

Vůbec poprvé se výraz *muzejní pedagogika* objevuje ve 30. letech v Německu, dnes je již běžně používán. Tímto výrazem označujeme veškeré aktivity, které využívají muzea k cíleným vzdělávacím a výchovným činnostem. (Horáček, 1998)

5.2 Muzejní pedagog

Na zprostředkování kontaktu s výtvarnými díly v rámci edukačních muzejních programů se v největší míře podílejí galerijní a muzejní pedagogové. Šobáňová nazývá muzejního pedagoga expertem v oblasti zprostředkování výtvarného umění (2007), jeho odbornost ovšem není pouze v objemu jeho znalostí, ale také schopností a získaných zkušeností. Za nezbytné pro práci muzejního pedagoga Šobáňová považuje vzdělání a zkušenosti v těchto oblastech (2007, s. 52):

- *teorie a dějiny umění,*
- *praktická umělecká činnost,*
- *pedagogika (didaktika) a psychologie.*

Muzejní pedagog má oproti pedagogům působícím ve školách značně ztíženou práci. Musí být navíc schopen (Šobáňová, 2007):

- pracovat se skupinami návštěvníků různých věkových kategorií,
- pracovat s různě velkou skupinou návštěvníků,
- působivě komunikovat s těmito návštěvníky,
- přizpůsobit se skupině návštěvníků,
- přizpůsobit se novým neočekávaným situacím.

Často se setkáváme i s pojmy, jako jsou **animátor** nebo **lektor**. Tyto pojmy se často zaměňují nebo užívají jako synonyma, nicméně tyto dvě profese řadíme pod označení **muzejní pedagog**, popřípadě **edukační pracovník muzea** nebo **galerie**, podle místa jeho působnosti.

Pokud tyto dvě profese chceme rozlišit, tak hlavní činností **animátora** je **netradiční** forma zprostředkovávání umění a hlavní formou jeho činnosti jsou animace. **Lektor** naopak zprostředkovává umění **tradiční** formou, jako jsou přednášky, komentované prohlídky apod. (Šobáňová, 2007)

Samotné realizaci edukačního programu předchází mnoho činností, které jsou náplní práce muzejního pedagoga. Jednou z nich je metodická příprava, která je cílená k dané výstavě nebo uměleckému dílu. Sestavení přípravy je poměrně náročným procesem jak pro předškolního, tak i pro muzejního pedagoga, nicméně v mnohém je jejich práce podobná. Podrobnou písemnou přípravu animačního programu vypracovala např. muzejní pedagožka Michaela Johnová Čapková v publikaci Plánování edukačních aktivit muzea. Blíže se tomuto tématu budeme věnovat v praktické části této práce, v kapitole č. 6.1.2.

5.3 Edukační programy

Nejčastějším typem muzejních edukačních programů pro širokou veřejnost jsou **prohlídky s průvodcem**, mají nejdelší tradici, nejsou k nim potřeba pomůcky a žádné zvláštní prostory. **Besedy** jsou náročnější na přípravu, jedná se o tematicky zaměřený program, v němž vede lektor s návštěvníky dialog. **Besedy s umělcem** jsou zvláštním typem programu založeným na diskuzi návštěvníků s umělcem pod vedením lektora. Stále rozšiřujícím se programem jsou **animace**, při nichž jsou kladeny zvýšené nároky na pomůcky a prostor, ale i na lektora – animátora, který musí mít jak teoretické znalosti, tak i praktické dovednosti a zkušenosti v příslušné problematice. U **ateliérů** a **tvůrčích dílen** se jedná o výtvarnou práci ve zvláštním prostoru, přičemž lektor kromě řízení praktické činnosti musí mít i teoretické znalosti o tvorbě umělců, k níž se praktická práce v ateliéru vztahuje. (Horáček, 1998)

Mezi nejvhodnější typy edukačních programů pro děti předškolního věku řadíme animační programy pro jejich rozmanitost a aktivitu.

Animační programy

Animační programy neboli jednoduše animace řadíme mezi smíšené typy programů, při kterých je poměr mezi předávanými praktickými a teoretickými poznatky vyvážený. Poměr těchto aktivit není nijak předem určený, vždy se odvíjí od konkrétního záměru animátora, ale také složení dané skupiny dětí. Při animacích děti nezůstávají v pasivní roli diváka, ale je podněcována jejich osobní tvořivá aktivita, která je významným prostředkem k otevření cesty vnímání umění. Přímo v místě výstavy před obrazy malířů děti malují, kreslí, vyjadřují s pomocí pohybu, hudby nebo dramatizace své pocity z uměleckého díla a hledají možnosti zaznamenávání svého prožitku pod dohledem muzejního pedagoga. (Horáček, 1998)

„Takto aktivně a pokud možno i zábavně a tvořivě získaný prožitek je pak něčím hlubším, než pouhou individuálně nahodilou dětskou empirií.“ (Jůva, 2004, s. 136)

„Bezprožitkové setkání s uměním vede k povrchnosti a k nezájmu.“ (Roeselová, 2003, s. 15)

5.4 Animační programy Muzea umění v Olomouci

„Musíme děti naučit, aby se nechodily do muzeí pouze dívat, ale aby si zamilovaly to, co je tam vystaveno. Tedy, aby mezi nimi a obrazy nebo uměleckými předměty vyrostl důvěrný vztah na celý život.“ (Skordou-Exarhopoulou, 1997, s. 71)

Muzeum umění v Olomouci nabízí velké množství doprovodných animačních programů pro školy, ale také širokou veřejnost. Přípravu a realizaci animačních programů zajišťují vysokoškolsky vzdělaní lektori edukačního oddělení, kteří mají k dispozici v budovách Muzea moderního umění i Arcidiecézního muzea samostatné pracovny. Tyto animační programy jsou členěny dle specializace na [online]:

- **Programy pro školy** – mateřské školy, 1. a 2. stupeň základních škol a střední školy. Tyto programy jsou organizovány přímo před originály uměleckých děl v prostorách výstavy s možností využití výtvarné pracovny. Program je doplněn o prvky zážitkové pedagogiky v oblastech dramatické a výtvarné výchovy. Je přizpůsoben věkovým

a individuálním potřebám cílových skupin návštěvníků a je v souladu s Rámcovými vzdělávacími programy pro předškolní, základní a střední vzdělávání. Tyto programy mají dlouhodobější charakter v řádu několika měsíců [online].

- **Programy pro rodiny** – jsou určeny pro věkovou skupinu dětí od dvou do šesti let a od šesti do dvanácti let. Jedná se o pravidelný hravý cyklus animačních programů (dvakrát měsíčně) určených pro rodiče s dětmi. Cílem je přivést a motivovat rodiče s dětmi k další návštěvě muzea a zprostředkovat jim netradiční formou umění. Tyto programy jsou velmi oblíbené a nabízí rodinám smysluplné trávení volného času [online].
- **Programy pro veřejnost** – mají oslovit dospělého návštěvníka muzea. Probíhají formou animačních programů, komentovaných prohlídek, výtvarných akcí s umělci, víkendových dílen a příležitostných akcí, jako jsou například muzejní noci, happeningy a mnoho dalších. Tyto programy jsou organizovány pod vedením muzejních pedagogů, kurátorů, umělců a odborníků [online].

Lektoři se také autorsky podílí na vydávání pracovních listů a pracovních sešitů určených pro dětského návštěvníka muzea. K výstavě Od Tiziana po Warhola byly v roce 2012 vydány dva pracovní sešity s množstvím zajímavých úkolů, které děti plnily v rámci návštěvy muzea, jejichž autorkou je lektorka Michaela Johnová Čapková. Z nejnovější produkce této autorky pochází i Velký olomoucký průvodce pro malé návštěvníky, který je obohacen o nové zajímavé prvky.

Vedoucí edukačního oddělení a zároveň lektor animačních programů Marek Šobán charakterizuje svou práci takto:

„Často jsem ostatními kolegy podezříván z toho, že bych chtěl z Muzea umění udělat jednu velkou dětskou hernu. To je ovšem pravda jen částečně. Přeji si, aby naše muzeum bylo otevřeným a přátelským prostorem pro malé i velké návštěvníky, kteří hledají potěchu ducha, krásu, poznání a smysluplné prožitky a zážitky. Jsem optimista, do takových desíti let by se nám to mohlo podařit.“ (Šobán, 2016, s. 37)

PRAKTICKÁ ČÁST

První část praktické části je věnována přípravě a realizaci animačního programu Muzea umění v Olomouci k probíhající výstavě Zbyňka Sekala „A věci se zvolna berou před se“. V druhé části se věnujeme jednotlivým vybraným obdobím z dějin umění, jejich možnostem zprostředkování a následné realizaci výtvarných činností s využitím dostupných prostředků v prostředí mateřské školy.

6 Animační program k výstavě Zbyňka Sekala „A věci se zvolna berou před se“

6.1 Zbyněk Sekal

Český malíř, sochař a překladatel patřil k nejvýznamnějším osobnostem československé kulturní scény. Jeho první kresby vznikaly ve 40. letech 20. století během věznění v nacistickém koncentračním táboře, byly ovlivněny kubismem a expresionismem. Během studia Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze, které nedokončil, se zabýval figurací, netradičními interpretačními technikami surrealistů, především koláží a frotáží. Mezi jeho první sochařská díla patří studie hlav, klíčovou sochařskou prací z 50. let je Mrtvá hlava evokující válečné utrpení. Pro jeho další tvorbu byl také důležitý kontakt s Mikulášem Medkem; ten se vyvinul v dlouholeté přátelství. Jeho důsledkem byl soubor veristických kreseb a maleb různých předmětů, v nichž již také vidíme jeho zájem o realitu, který je principem jeho práce s konkrétními materiály. Pracuje s otisky živých květín, živočišnými motivy a častým motivem jsou i ptáci. V 60. letech 20. století se v Polsku poprvé setkává se strukturálními materiálovými díly. Vypracoval si metodu skládání, která mu umožňovala bezprostředně použít nalezené materiály v nezměněné podobě. Jedná se o věci vyhozené, odložené, nepotřebné, jako jsou dráty, destičky, kovové elementy, plasty, dřívka, ale i věci s nějakou funkcí, jako jsou šroubky, dvířka či zásuvky. Své skládané plastiky znovu opětovně přetvářel, v 80. letech dává těmto plastikám nový rozměr, jsou obohaceny o schránky. Jedná se často o prostorové

geometrické konstrukce tvořené dřevěnými tyčkami, které plastiku umístěnou uvnitř mimo jiné chrání, oddělují a vyčleňují. (Sekal, 1992)

6.1.1 Animační program v muzeu umění

6.1.1.1 Charakteristika integrovaného bloku

Integrovaný blok: Lidé kolem nás

Hlavním záměrem integrovaného bloku je vést děti k uvědomění si důležitosti a významu práce lidí, významu rodiny a důležitosti mezilidských vztahů. (ŠVP, 2015)

Podtéma: Pojd'me si hrát na řemesla

Třída: heterogenní

Věková skupina dětí: 4–6 let

Časové vymezení integrovaného bloku: 1 měsíc

Vzdělávací cíle:

- posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem,
- osvojování poznatků o rodině, pochopení své role v rodině,
- získání povědomí o tom, že každý ve společnosti má svou roli,
- získání povědomí o jednotlivých profesích a jejich významu pro společnost.

Činnosti a náměty:

- činnosti vedoucí dítě k identifikaci sebe sama a k odlišení od ostatních,
- činnosti vedoucí k rozšiřování slovní zásoby – okruh práce dospělých,
- pantomima – vyjádření charakteru povolání pohybem, gesty, mimikou,
- exkurze do truhlárny, zámečnictví, k hasičům, cukrárny v blízkosti mateřské školy,
- poslech a zpěv lidových písní o řemeslech a rodině,
- návštěva tematické výstavy v muzeu umění.

Očekávané výstupy:

- charakterizovat rodinu, vztahy v rodině a její členy,
- uvědomovat si svou roli v rodině,
- rozlišovat vlastnosti různých materiálů – kov, dřevo, papír, sklo atd.,
- rozlišovat typické pracovní pomůcky daných profesí – stroje, nástroje, materiály,
- vyjádřit a zachytit výtvarně své prožitky.

6.1.2 Písemná příprava animačního programu

Název animačního programu: Skládání obrazy.

Cílová skupina: MŠ – děti ve věku od čtyř do šesti let.

Anotace animačního programu:

Základním tématem animačního programu *Skládání obrazy* je dřevo a kov. Inspirování Sekalovými skládanými obrazy se seznámíme s materiálem použitým na vytvoření obrazů, s jejich zvláštnostmi a tvary. To vše završíme také vytvořením vlastního obrazu. Cílem programu je rozvíjet představivost a tvořivost dětí s pomocí výtvarných aktivit a umožnit dětem prožít nevšední zážitek z návštěvy muzea umění. Program trvá 60 minut.

Cíle programu:

Děti budou objevovat rozdíly tvarů a použitých materiálů skládaných obrazů a schránek, seznamovat se s pracovním náradím. Závěrečný výtvarný úkol bude navazovat na Sekalovu tvorbu, ale děti budou tvořit dle své vlastní fantazie.

Obsah programu:

Program navazuje na výstavu Zbyňka Sekala, obsahem animačního programu je vyhledávání jednotlivých exponátů výstavy z pracovního listu. V ukázkové pracovní dílně umístěné v prostorách výstavy vyzkoušíme náradí a skládání obrazů do rámců. Na závěr děti v ateliéru vyrobí skládaný obraz. Součástí animace bude skupinová komunikace, rozvoj

prostorové orientace, spontaneity prostřednictvím her a pomůcek. Budeme se snažit zprostředkovat dětem prožitek prostřednictvím přímého kontaktu s uměleckým dílem. Program souvisí s kurikulem pro předškolní vzdělávání, podle kterého se děti seznamují s různými materiály, pomůckami, geometrickými tvary s pomocí výtvarných a jiných aktivit.

Modelová struktura přípravy dle P. Šobánkové (2012, s. 127–129):

1. Úvod	
Privítání a představení, vysvětlení a opakování pravidel, které je nutné v muzeu dodržovat.	– <i>metody:</i> slovní – <i>organizační formy:</i> skupinové – <i>časová dotace:</i> 5 minut
2. Seznámení s tvorbou Zbyňka Sekala, vyhledávání objektů	
V expozici usadíme děti kolem jedné ze schránek a seznámíme je s dílem Zbyňka Sekala, plynule navážeme zadáním úkolu. Vyhledávání objektů v pracovním listu – názorně předvedeme, čeho si mají děti všimnout při vyhledávání objektů. Vedeme děti, aby si všimaly rozdílnosti vnitřní části schránek. Vhodně klademe otázky směřující k rozlišování tvarů, materiálu, velikosti. Na závěr s dětmi procházíme výstavu a kontrolujeme, zda objekty vyhledaly správně.	– <i>metody:</i> slovní, aktivizující, názorně demonstrační, dialog – <i>organizační formy:</i> skupinové, individuální – <i>didaktické prostředky:</i> pracovní listy, tužky, desky s klipy – <i>časová dotace:</i> 15 minut
3. Skupinová a individuální hra v ukázkové pracovní	
Po dokončení prvního úkolu následuje individuální nebo skupinová hra v ukázkové pracovní. Ukážeme si, jak jednotlivé obrazy Sekal skládal, jaké materiály používal. Prohlédneme, pojmenujeme a vyzkoušíme nářadí. Ptáme se dětí, kde se mohou s takovým nářadím a materiálem setkat, kdo jiný může s takovým nářadím pracovat.	– <i>metody:</i> slovní, aktivizující, názorně demonstrační, praktické – <i>organizační formy:</i> skupinové, individuální – <i>didaktické prostředky:</i> pracovní ponk, nářadí, různý materiál – šroubky, matice, dřívka, hřebíky – <i>časová dotace:</i> 15 minut

4. Návrh skládaného obrazu	
Následuje přesunutí do přilehlého ateliéru, kde každému dítěti nabídneme rám obrazu, výřezy geometrických tvarů z dřevěné dýhy a lepidla. Děti samostatně tvoří skládaný obraz, dle vlastní fantazie. Děti chválíme, podněcujeme k aktivitě, v případě potřeby pomáháme. Necháme děti vyjádřit, co se skupení tvarů na obraze znamená.	– metody: slovní, aktivizující, názorně demonstrační – organizační formy: individuální – didaktické prostředky: rámy obrazů, výřezy geometrických tvarů z dřevěné dýhy, lepidla – časová dotace: 20 minut
5. Závěr	
Hotové obrazy vyskládáme na zem v prostoru výstavy. Zhodnotíme práci dětí, pochválíme jejich snahu. Zdůrazníme, že i když měly všechny děti k dispozici stejné tvary a možnosti, každý obrázek je zcela jiný. V případě, že by byly obrázky podobné, tak si je ukážeme a pokusíme se najít i nepatrné rozdíly. Necháme děti vyjádřit se a odpovíme na jejich otázky. Na závěr všechny děti pochválíme za jejich chování, šikovnost a rozloučíme se.	– metody: slovní, dialog – organizační formy: skupinové – časová dotace: 5 minut
Didaktické poznámky	
Výtvarné činnosti budou probíhat v přilehlém ateliéru, povaha výtvarných činností neumožňuje práci v prostoru samotné výstavy. Děti nebudou rozptylovány návštěvníky výstavy a ovlivňovány skládanými obrazy Zbyňka Sekala. Také se zde může plně projevit fantazie a tvořivost dětí.	
Evaluace	
Hodnocení programu bude probíhat během všech aktivit. Na závěr během dialogu s dětmi zjistíme, která aktivita se jim líbila, co na ně zapůsobilo a které dílo z výstavy bylo pro ně nejzajímavější.	

6.1.3 Realizace animačního programu

Samotné realizaci animačního programu v Muzeu umění v Olomouci předcházela návštěva dětí v truhlářské firmě v blízkosti mateřské školy (obrázek č. 3). Děti se tak seznámily s povoláním truhláře, používanými nástroji a stroji, používaným materiálem. Dále zhlédly názorné ukázky zpracování dřeva včetně ukázky různých typů dřeva a jejich struktur.

Obr. č. 3: Návštěva truhlářské firmy.

Seznámení s tvorbou Zbyňka Sekala a vyhledávání objektů

Obr. č. 4 : Instrukce k vyhledávání objektů na výstavě.

Obr. č. 5: Samostatná práce dětí – vyhledávání objektů.

Skupinová a individuální hra v ukázkové pracovně

Obr. č. 6: Skupinová a individuální hra dětí.

Návrh skládaného obrazu

Obr. č. 7: Práce dětí v ateliéru – návrhy skládaných obrazů.

Obr. č. 8: Vystavení skládaných obrázků, závěrečné zhodnocení a rozloučení.

Činnosti v mateřské škole navazující na animační program v muzeu umění.

V mateřské škole jsme navázali na animační program dalšími činnostmi s dětmi, především s použitím výseků z dýhy. Rozvíjeli jsme u dětí matematické představy a zrkové vnímání. Děti procvičovaly a upevňovaly názvy geometrických tvarů, třídily nejprve podle tvaru, velikosti a řadily od největšího po nejmenší. Vypracovaly pracovní list, vyhledávaly a přiřazovaly geometrické tvary.

Obr. č. 9: Třídění geometrických tvarů.

Obr. č. 10: Přiřazování geometrických tvarů v pracovním listu.

6.1.4 Zhodnocení animačního programu

Hodnocení probíhalo po celou dobu trvání animačního programu formou pozorování dětí. Děti se zapojily do všech aktivit s nadšením, vyhledávání objektů je velmi bavilo, i když došlo k nemilé situaci, kdy poslední z objektů se na výstavě již nenacházel. Tuto nepříjemnou situaci pomohla vyřešit lektorka tím, že jsme všichni společně hledali nepřítomné skládané obrazy, porovnávali s pracovním listem a děti, které měly označené v pracovním listu, že obrazy našly, vyhledávaly rozdíly. Hra s materiály a nářadím v ukázkové pracovní dílně byla pro děti také zajímavou, seznámily se se Sekalovým pracovním nářadím, toto nářadí pojmenovávaly a zkoušely s ním pracovat, také pojmenovávaly materiál, který byl na ponku k dispozici. Ovšem plánovaná časová dotace k této aktivitě byla příliš velká. Skládání obrázků pojalo každé z dětí jinak, ani jedno nekopírovalo Sekalovy skládané obrazy, děti zapojily vlastní fantazii a tvořivost.

V prostředí mateřské školy jsem si ověřila zpětnou vazbu tím, že jsem děti nejprve nechala představit své skládané obrázky kamarádům a potom děti spontánně vyprávěly o tom, co je v muzeu zaujalo, co je bavilo, co nového se naučily a zapamatovaly si.

Zpětnou vazbu jsem také získala od rodičů dětí formou rozhovoru s nimi. Rodičů jsem se ptala, zda jim děti sdělily své zážitky z muzea umění, pokud ano, jaké. Všichni rodiče mi potvrdili, že návštěva muzea byla pro děti krásným zážitkem; děti doma s nadšením vyprávěly, co prožily, a dokonce jedna z maminek uvedla, že musela své dceři slíbit, že s ní muzeum umění navštíví. Také mi rodiče sdělili, že by byli velmi rádi, kdyby se takovéto návštěvy muzea umění v rámci mateřské školy uskutečňovaly častěji, protože rodiče sami nemají k umění žádný vztah nebo na tyto aktivity nemají čas.

7 Vybrané kapitoly z dějin umění a možnosti jejich zpracování s dětmi

7.1 Gotické umění

Jako gotika je označován umělecký výraz vrcholného a pozdního středověku, který se uplatňoval od 12. do 15. století nejprve ve Francii a později se rozšířil do střední a západní Evropy. Vůbec poprvé slovo „*gotika*“ vyslovil italský malíř, architekt a spisovatel z období manýrismu Giorgio Vasari, který označuje tento sloh za hrubý a zmatený. (Pijoan, 1979) Jednalo se o posměšný výraz pro středověké umění germánských Gótů, ale ve skutečnosti toto umění nemělo s nimi nic společného. Bylo pouze přirozeným pokračováním románského umění a výsledkem technického vývoje, šířené zásluhou mnišských duchovních řádů cisterciáků a premonstrátů. Objednavateli tohoto umění se stávají církve, panovníci, světští feudálové a zámožní měšťané. Hlavním nosným prvkem tohoto slohu byla architektura, zahrnující světské (hrady, tvrze, městské paláce nebo domy), sakrální (kostely, kláštery) a fortifikační (opevňovací) stavby. (Mráz, 2002) Mezi hlavní a výrazné sakrální stavby patří katedrály s charakteristickými konstrukčními prvky (Pijoan, 1979):

- **lomený oblouk** (také označovaný jako oslí hřbet nebo znázorňující sepnuté modlicí se ruce) – odlehčení tlaku na klenbu, umožňoval nad různě širokými prostory stejnou výšku klenby,
- **křížové žebrované klenby** – tlak klenby sveden do čtyř bodů, což umožnilo odlehčení klenby, ztenčení zdí, sloupů a pilířů; později se rozvinuly v klenby složitější hvězdicovité, vějířovité a síťové,
- **vnější opěrný systém** – z vnější strany stavby, opěrné pilíře a oblouky umožňovaly odhmotnění stavby a hnát ji do značných výšek, aby dosáhly co nejbližší k Bohu,
- **okna** – vyplněna vitrážemi, oblouky oken vyplněny většinou kružbami,
- **rozetová okna** – kulatá okna, vyplněna vitráží a kružbami, kružby svou složitostí připomínají růži,
- **zdobné prvky** – motivy květin, výhonky břečťanu a révy, dubové listy, jahodník,

- **fiály** – tenké štíhlé věžičky na opěrných pilířích a vrcholech věží, podoba křížové kytky nebo tzv. krabů na vrcholu s kytkou, později nahrazeny podobou kapustové růžičky,
- **chrliče** – hlavy ptáků a různých oblud umístěných na římsách, které svou otevřenou tlamou odváděly dešťovou vodu, nebo i jako strážci na balustrádách – měly odhánět vše zlé.

Gotika vznikla ve Francii; za první gotickou stavbu se považuje přestavba chrámu kláštera Saint Denis u Paříže (Pijoan, 1979).

7.1.1 Putování za Ježíškem

7.1.1.1 Charakteristika integrovaného bloku

Integrovaný blok: Adventní čas

Hlavním záměrem tohoto integrovaného bloku je vést děti k poznání a vytvoření vztahu k tradicím a zvykům vánočních svátků a podporovat rozvoj úcty k nejbližším lidem okolo nás. (ŠVP, 2015)

Podtéma: Vánoce

Třída: heterogenní

Věková skupina dětí: 2–6 let

Časové vymezení integrovaného bloku: 1 měsíc

Vzdělávací cíle:

- seznámení s lidovými tradicemi a koledami,
- vytvoření vztahu k tradicím a hodnotám společnosti,
- využití sváteční atmosféry k rozvíjení úcty k nejbližším lidem kolem nás,
- podporování radosti z objevování,

- seznámení s uměním mimo mateřskou školu.

Činnosti a náměty:

- hudebně-pohybové činnosti a zpěv koled,
- výroba ozdob na vánoční stromeček,
- vánoční posezení s rodiči spojené s pečením perníčků,
- prohlížení knih a ilustrací s vánoční tematikou,
- návštěva divadla – vánoční příběh,
- tvořivé činnosti s využitím různých výtvarných materiálů a technik,
- pozorování kulturních objektů, rozhovor o výsledku pozorování,
- příprava a nácvik programu „V Betlémě“ na vánoční besídku v místním kostele.

Očekávané výstupy:

- sladit pohyb s rytmem a hudbou,
- zvládat zacházení s drobnými pomůckami, náčiním a materiálem,
- naslouchat druhým a komunikovat s nimi bez zábran,
- vyjadřovat svou fantazii ve výtvarných činnostech,
- sledovat se zájmem dramatické představení a říci, co jej zaujalo,
- zachycovat skutečnosti ze svého okolí.

7.1.1.2 Zpřístupnění gotické architektury dětem

Tematický celek: Vybrané kapitoly z dějin umění

Tematická část: Gotický sloh

Časové vymezení tematické části: 1 týden

Záměr tematické části:

Hlavním záměrem tematické části je přiblížení gotického slohu, konkrétně gotické architektury dětem předškolního věku.

Vzdělávací cíl:

- prostřednictvím návštěvy novogotické katedrály svatého Václava v Olomouci seznámit děti s gotickou architekturou, jejími charakteristickými konstrukčními prvky,
- na základě osvojených poznatků a vědomostí budeme u dětí rozvíjet fantazii, tvořivost a zrakové vnímání,
- děti získají povědomí o tom, že na světě je mnoho druhů staveb, které jsou typické pro určité období naší historie.

Očekávané výstupy – dítě by mělo být schopno:

- pojmenovat jednotlivé charakteristické prvky katedrály,
- vyhledat jednotlivé prvky podle předlohy,
- dokázat katedrálu odlišit od jiných staveb,
- vyjádřit svou fantazii a představivost inspirovanou gotickými okny při výtvarných činnostech.

7.1.1.3 Realizace

Tematická část integrovaného bloku plynule navazuje na činnosti v mateřské škole v čase adventu. Tradiční příprava programu na vánoční besídku v kostele s dramatizací příběhu o Ježíškovi „V Betlémě“ k tomuto období a místním zvykům neodmyslitelně patří. A proto jsem toto období zvolila pro realizaci této tematické části, která k návštěvě kostelů a katedrál přímo vyzývá.

Příprava organizace výtvarné činnosti

- **organizační formy** – individuální, skupinové a kooperativní
- **metody výuky** – slovní, názorně demonstrační, aktivizující
- **místo realizace výtvarných činností** – ve třídě
- **pomůcky** – anilinové barvy, štětce, tuš, špejle, lepidla, tvrdý papír, pauzovací papír, tužky, nůžky, podložky a pracovní listy

Motivace k výtvarné činnosti

S dětmi navštívíme katedrálu svatého Václava v Olomouci, naším úkolem bude hledání Ježíška. Děti usadíme do lavic v katedrále a necháme je vstřebat zvláštní atmosféru. Poví dáme si o tom, jakou podobu Ježíšek má – může být namalovaný na obraze nebo ztvárněný jako socha – a vydáme se jej v katedrále hledat. V průběhu hledání reagujeme na otázky dětí, směřujeme naše hledání k jednotlivým charakteristickým znakům gotického slohu, např. vysvětlíme dětem, co znamená lomený oblouk, a názorně si jej přiblížíme sepjetím rukou a přirovnáním, potom vyhledáváme lomené oblouky i v katedrále (gotická okna, vstupní portál) apod. Přesuneme se před katedrálu a pozorujeme katedrálu zvenčí, vysvětlíme dětem, k čemu slouží chrlice, co jsou fiály, kde všude je vidíme a vyhledáváme je. Srovnáváme s dětmi kostel (románský v místě mateřské školy, který děti znají) s katedrálou, v čem jsou odlišné. Děti usadíme před katedrálou na lavičky a společně vyplníme pracovní list. Na závěr se ještě podíváme ke kapli Panny Marie Ochránitelky, kde je umístěn vzácný reliéf Panny Marie s Ježíškem v náručí. A tímto naše putování za Ježíškem završíme.

Obr. č. 11: Návštěva katedrály sv. Václava v Olomouci.

Obr. č. 12: Gotická vitrážová okna.

Obr. č. 13: Dřevěný model katedrály.

Seznámení s výtvarným úkolem

Technika: kolorovaná kresba

V ranním kruhu si s dětmi povídáme o návštěvě katedrály svatého Václava v Olomouci a o gotických oknech, která v katedrále viděly, která je zaujala a velmi se jim líbila. Přesuneme se do třídy ke stolečkům, kde máme přichystané výtvarné pomůcky, výtvarný materiál, a tato okna si vyrobíme. Dětem vysvětlíme postup výroby gotických oken:

- nejprve si vyberte šablonu gotického okna – rám,
- šablonu rámu okna obkreslete na tvrdý papír a vystříhněte,
- rám okna nalepte na pauzovací papír – výplň okna, přečnávající výplň okna přes rám odstříhněte,
- s pomocí černé tuše a špejle nakreslete výzdobu okna,
- s pomocí barev a štětce výplň okna vybarvěte,
- při obkreslování šablon a vystřihování pomáhají starší děti mladším.

Samostatná práce dětí

Obr. č. 14: Samostatná práce dětí – kolorovaná kresba.

Obr. č. 15: Gotické okno – dívka 4 roky.

Obr. č. 16: Gotické okno – dívka 6 let.

Obr. č. 17: Gotické okno – dívka 3 roky.

Obr. č. 18: Gotické okno – chlapec 6 let.

Závěrečné hodnocení

Na závěr všechna gotická okna vystavíme a pohovoříme s dětmi o tom, co do výplní oken nakreslily a proč. Všechny děti pochválíme za jejich šikovnost.

7.2 Land art

Land art je jedním ze směrů akčního umění, vzniká v 60. a 70. letech 20. století ve Spojených státech amerických. Název pochází z anglického land art – zemní umění, jedná se o přímý umělý zásah do podoby přírody umělci. (Bláha, Slavík, 1997)

„Umělec si vybere za materiál samotnou přírodu, kde má jeho práce nevyhnutelně pomíjivý charakter.“ (Châtelet, Groslier, 2004, s. 559)

Umělci opouští stísněné prostory galerií a ateliérů, vydávají se za pomoci někdy i velmi náročných pomůcek, jako je těžká stavební technika, ozvlášťňovat přírodu. (Bláha, Slavík, 1997) Tvoří z dostupných přírodních materiálů, jako jsou hlína, kamení, písek, sláma, větve, listy stromů, led, sníh, ale i z materiálů průmyslově upravených – asfaltu, textilu, fólie, papíru. (Zhoř, 1992)

Díla umělců ovšem podléhají přírodním vlivům, a tak jediným svědectvím o existenci těchto landartových děl zůstávají kresby, fotografie nebo videonahrávky. Za land art považujeme:

- **malé formy ozvláštnění** – značkování barvou a křídou, prošlapávání pěšinek, rozmísťování různých prvků do přírody, spojování stromů s pomocí provazů a pruhů papíru, stavby ze sněhu, kamene a dřeva, frotáže,
- **ozvláštnění krajiny s pomocí mechanizace** – vybagrování ornamentů v zemi, vyorávání brázd, přehrazení kaňonu s pomocí obřího kusu látky, balení objektů do látky, vršení mnoha tun kamenů apod. (Zhoř, 1992)

Americký malíř, minimalista, konceptualista a původním vzděláním sochař Robert Smithson je označován jako zakladatel a hlavní představitel land artu. Za jedno z nejslavnějších a nejkrásnějších jeho landartových děl je považováno monumentální kamenné *Spirálovité molo* (1970), dosahující délky skoro půl kilometru. Za pomoci těžké stavební techniky navezl a navršil mnoho tun kamenů ve tvaru spirály v solném jezeře v Utahu. *„Svým tvarem připomíná nekonečný valivý pohyb mořských vln. Vždyť není náhodou, že spirála byla nejprůzračnějším výtvarným motivem na obrazech starověkého mořského národa Krétanů. R. Smithson ji vybudoval v titánských rozměrech a umístil ji přímo do moře jako jeho věčný symbol.“* (Bláha, Slavík, 1997, s. 91) Toto jeho dílo, jako i mnohá další již podlehl erozi a nepřízní počasí.

7.2.1 Šnek

7.2.1.1 Charakteristika integrovaného bloku

Integrovaný blok: Podzimní radovánky

Hlavním záměrem tohoto integrovaného bloku je vést děti k poznání změn podzimní přírody. Děti si uvědomí nejen krásu podzimních barev, ale i změny v živé a neživé přírodě. (ŠVP, 2015)

Podtéma: Máme rádi zvířata

Třída: heterogenní

Věková skupina dětí: 2–6 let

Časové vymezení integrovaného bloku: 2 měsíce

Vzdělávací cíle:

- vytvoření vztahu k živé a neživé přírodě (zvířata, živočichové, stromy, keře),
- pečovat o životní prostředí,
- rozlišovat změny v přírodě,
- rozlišovat a pojmenovat barvy podzimu,
- seznámení s uměním v přírodě.

Činnosti a náměty:

- poznávání přírodního okolí, poznávání změn v přírodě,
- výlety a vycházky do podzimní přírody, k rybníku, do lesa, pozorování zvířat,
- konkrétní operace s materiálem (uspořádání, třídění, přiřazování),
- využití přírodních materiálů v tvořivých činnostech,
- využití encyklopedií a knih o přírodě,
- námětové hry v přírodě.

Očekávané výstupy:

- vnímat a rozlišovat s pomocí všech smyslů,
- pojmenovat plody sklizené na podzim, zvířata, ptáky,
- chápat elementární časové pojmy – podzim,
- řešit problémy a situace, kreativně myslet.
-

7.2.1.2 Zpřístupnění land artu dětem

Tematický celek: Vybrané kapitoly z dějin umění

Tematická část: Land art

Časové vymezení tematické části: 2 týdny

Záměr tematické části:

Hlavním záměrem tematické části je přiblížení land artu dětem předškolního věku.

Vzdělávací cíl:

- prostřednictvím díla Roberta Smithsona seznámit děti s land artem,
- na základě osvojených poznatků budeme u dětí rozvíjet fantazii, tvořivost a zrakové vnímání,
- děti získají povědomí o tom, že k tvorbě můžeme využít různých přírodních materiálů.

Očekávané výstupy – dítě by mělo být schopno:

- tvořivě využívat dostupných přírodních materiálů,
- uvědomovat si, že umělecké dílo může vznikat mnoha způsoby, na různých místech a mít mnoho podob.

7.2.1.3 Realizace

Příprava organizace výtvarné činnosti

- **organizační formy** – skupinové a kooperativní
- **metody výuky** – slovní, názorně demonstrační, aktivizující
- **místo realizace výtvarných činností** – ve třídě, v přírodě
- **pomůcky** – šnečí ulity, kaštiny, kreslicí karton, olejové pastely, interaktivní tabule

Motivace k výtvarné činnosti

Děti usadíme v herně do kruhu na polštářky a přečteme příběh „Já Baryk a můj šnek“ z knihy Já Baryk od Františka Nepila. Po vyslechnutí motivačního příběhu rozmístíme uprostřed kruhu šnečí ulity a necháme děti, aby si je prohlédly a osahaly. Poté klademe dětem motivační otázky a vedeme s nimi dialog:

- K čemu slouží šneku ulita?
- Jak vypadá šnečí ulita?
- Co dělá šnek v zimě?

Seznámení s výtvarným úkolem a objasnění postupu

Technika: kresba olejovým pastelem

S dětmi se přemístíme do třídy, kde máme na zemi umístěné kreslicí kartony s předkreslenou spirálou – ulitou. Děti libovolně rozdělené do skupinek mají za úkol do ulity nakreslit to, co si myslí, že šnek v ulitě, ve svém domečku má.

Při pobytu v přírodě vytvoříme společně s dětmi spirálu z kaštanů inspirovanou spirálou ze šnečí ulity. Při tvorbě kaštanové spirály přiblížíme dětem tvorbu Roberta Smithsona, vysvětlíme dětem, jak tvořil svou spirálu z kamenů a po návratu do mateřské školy si prohlédneme jeho Spirálové molo a další díla na interaktivní tabuli.

Samostatná práce dětí

Obr. č. 19: Samostatná práce dětí – kresba olejovým pastelem.

Obr. č. 20: Práce dětí 3–6 let.

Obr. č. 21: Land art – spirála z kaštanů.

Obr. č. 22: Land art – spirála z kaštanů.

Závěrečné hodnocení

Hodnocení probíhá v průběhu činností. Během kresby do šnečích domečků si děti radily a navzájem pomáhaly. Na závěr děti vystavily šnečí domečky a popisovaly to, co do domečků nakreslily:

Šimon: „Nakreslil jsem šnekovi do domečku bagr, protože ho potřebuje, aby se zahrabal.“

Natálka: „Nakreslila jsem miminko, protože se mi líbí.“

Pavlík: „Nakreslil jsem mu tam sluníčko, aby si mohl svítit.“

Emička: „Nakreslila jsem mu tam kytičku, aby měl radost.“

Kaštanové spirály děti vytvořily celkem tři, na hřišti, před mateřskou školou a u místního rybníka. Po zhlédnutí tvorby Roberta Smithsona děti s pomocí dětské stavební techniky vytvořily spirálu před mateřskou školou. Diskutovaly o tom, jak muselo být obtížné navézt tolik kamenů do vody, jak je tam navážel, kde ty kameny vzal. Do stavby a zvětšování spirál se zapojili i místní obyvatelé. S dětmi jsme pozorovali, jak se naše spirály proměňují, ať vlivem nepříznivého podzimního počasí, tak zásahem zvířat nebo lidí.

7.3 Akční gestická malba

Akční gestická malba, nebo také akční malba „*action painting*“ (Pijoan, 1986, s. 125) je malířský směr, který vznikl ve 40. letech 20. století ve Spojených státech amerických. Americké umění se poprvé osvobozuje od vlivu evropského umění a zakládá svůj zcela unikátní malířský styl. Podstatou akční malby je samotný akt malování a proces malby, ten je nejdůležitější částí tvorby. Do procesu malby je zapojen pohyb celého těla, rytmus, gesta, emoce vycházející z nitra umělce. Malíři používají rozměrná plátna umístěná na zemi nebo připevněná na zdi, vrhají barvy na plátno, lijí je z plechovky, nanášejí přímo z tuby, stříkají s pomocí různých pomůcek. Do barev přidávají další hmotu, jako je drcené sklo, písek, tmel či dřevo. Při impulzivním nanášení na plátno vytvářejí neohrazené struktury, které mnohdy různě dotváří s pomocí špachtlí, nožů či zednických lžic. (Pijoan, 1986)

Jednou z největších osobností a také zakladatelem akční malby se stal americký malíř Jackson Pollock. Pokud bychom měli možnost pozorovat jej při tvorbě, zůstali bychom

v úžasu z celého procesu vzniku malby a použitých technik. (Bláha, Slavík, 1997) Jeho malby nevznikají na stojanu, ale na zemi nebo na nenapnutém plátně na tvrdé zdi. „*Potřebuji cítit odpor, který klade tvrdý podklad. Na podlaze se pohybuji volněji. Cítím se obrazu blíže, jsem víc jeho součástí, když můžu obcházet kolem, pracovat ze čtyř stran a být doslova uvnitř obrazu.*“ (Pollock, 2009, s. 15) Při své tvorbě Pollock využívá techniky (Pijoan, 1986):

- **dripping** – lije barvu přímo z plechovky na plátno ležící na zemi, nebo ji vrhá na plátno visící na zdi,
- **slash painting** – cáká barvu na plátno štětcem.

„*Když jsem uvnitř svého obrazu, neuvědomuji si, co dělám. Teprve po jakési ‚seznamovací‘ fázi vidím, co jsem stvořil.*“ (Pollock, 2009, s. 15)

7.3.1 Kapky deště

7.3.1.1 Charakteristika integrovaného bloku

Integrovaný blok: Veselé jarní probuzení

Hlavním záměrem integrovaného bloku je vést děti k poznání změn v probouzející se jarní přírodě po zimním spánku a k poznání lidových tradic a zvyků velikonočních svátků a vytvoření vztahu k nim. (ŠVP, 2015)

Podtéma: Máme rádi dešťové kapky

Třída: heterogenní

Věková skupina dětí: 2–6 let

Časové vymezení integrovaného bloku: 2 měsíce

Vzdělávací cíle:

- osvojení si elementárních poznatků o okolním prostředí,
- seznámení s proměnami jarního počasí,

- seznámení s lidovými velikonočními tradicemi,
- seznámení s uměním v prostředí mateřské školy.

Činnosti a náměty:

- hudebně-pohybové činnosti spojené s dramatizací „Vítáme jaro“,
- hry a činnosti zaměřené na poznávání a rozlišování zvuků (déšť, zvuky jarní přírody),
- velikonoční zvyky – malování kraslic,
- seznamování s jarními tradicemi – vynášení Moreny,
- procházky s jarní tematikou, pozorování,
- práce s encyklopedií a naučnými knihami pro děti.

Očekávané výstupy:

- vnímat počasí a jeho proměny všemi smysly,
- umět počasí a jeho proměny slovně zhodnotit,
- zhodnotit výsledné dílo a průběh činností,
- vyjadřovat svou fantazii ve tvořivých činnostech,
- koordinovat lokomoci a další pohyby těla, sladit pohyb s rytmem a hudbou,
- mít zájem o lidovou tvořivost, tradice a zvyky úctu k nim.

7.3.1.2 Zpřístupnění akční gestické malby dětem

Tematický celek: Vybrané kapitoly z dějin umění

Tematická část: Akční malba

Časové vymezení tematické části: 2 týdny

Záměr tematické části:

Hlavním záměrem tematické části je přiblížení procesu vzniku akční malby dětem předškolního věku.

Vzdělávací cíl:

- prostřednictvím tvorby Jacksona Pollocka seznámit děti s akční malbou,
- seznámit děti s výtvarnými technikami akční malby.

Očekávané výstupy:

- dokázat míchat barvy a vnímat rozdíly mezi jednotlivými odstíny,
- experimentovat s barvami,
- zvládat lokomoci při výtvarných činnostech – zapojení celého těla do procesu malby,
- vyjádřit svou fantazii a představivost,
- dokázat zhodnotit vlastní prožitek z tvorby.

7.3.1.3 Realizace***Příprava organizace výtvarné činnosti***

- **organizační formy** – skupinové a kooperativní
- **metody výuky** – slovní, názorně demonstrační, aktivizující
- **místo realizace výtvarných činností** – ve třídě
- **pomůcky** – temperové barvy, štětce, tuš, tvrdý papír, malířské plátno, zbytky látek, lepidla, interaktivní tabule, igelit, Orffovy nástroje

Motivace k výtvarné činnosti

V ranním kruhu si s dětmi povídáme o proměnách jarního počasí, pustíme dětem CD a děti mají za úkol určit jednotlivé zvuky (déšť, bouřka, hřmění). Necháme CD puštěné a děti s pomocí Orffových nástrojů jednotlivé zvuky (kapky deště, hřmění atd.) napodobují. Na závěr děti s pomocí igelitové fólie za doprovodu Orffových nástrojů ztvárňují zvuk deště a bouře dle pokynů.

Obr. č. 23: Ztvárnění deště a bouře dětmi.

Seznámení s výtvarným úkolem a objasnění postupu

Technika: dripping, slash painting, tupování, koláž

Přesuneme se do třídy a ukážeme dětem na interaktivní tabuli tvorbu Jacksona Pollocka. Zeptáme se dětí, co jim obrazy připomínají, vysvětlíme, jak umělec obrazy tvořil. Děti motivované deštěm, bouřkou a hromobitím necháme namíchat odstíny barev, které jim toto počasí připomínají, a nalijeme do kelímků. Potom vysvětlíme dětem techniku slash paintingu, pustíme jim CD se zvuky deště a necháme je s pomocí hudby, štětců a barev tvořit. V další výtvarné činnosti dětem přiblížíme techniku drippingu. Nejprve dětem tuto techniku lití barev na plátno vysvětlíme. Využijeme barevných tuší a tuto techniku ozvláštníme pohybem celého plátna, na kterém se jednotlivé barvy mísí, přičemž žádná kapka nesmí spadnout na zem. Po zaschnutí ještě plátno dotvoříme podle vzniklého motivu.

Samostatná práce dětí

Slash painting

Obr. č. 24: Proces malby.

Obr. č. 25: Proces malby.

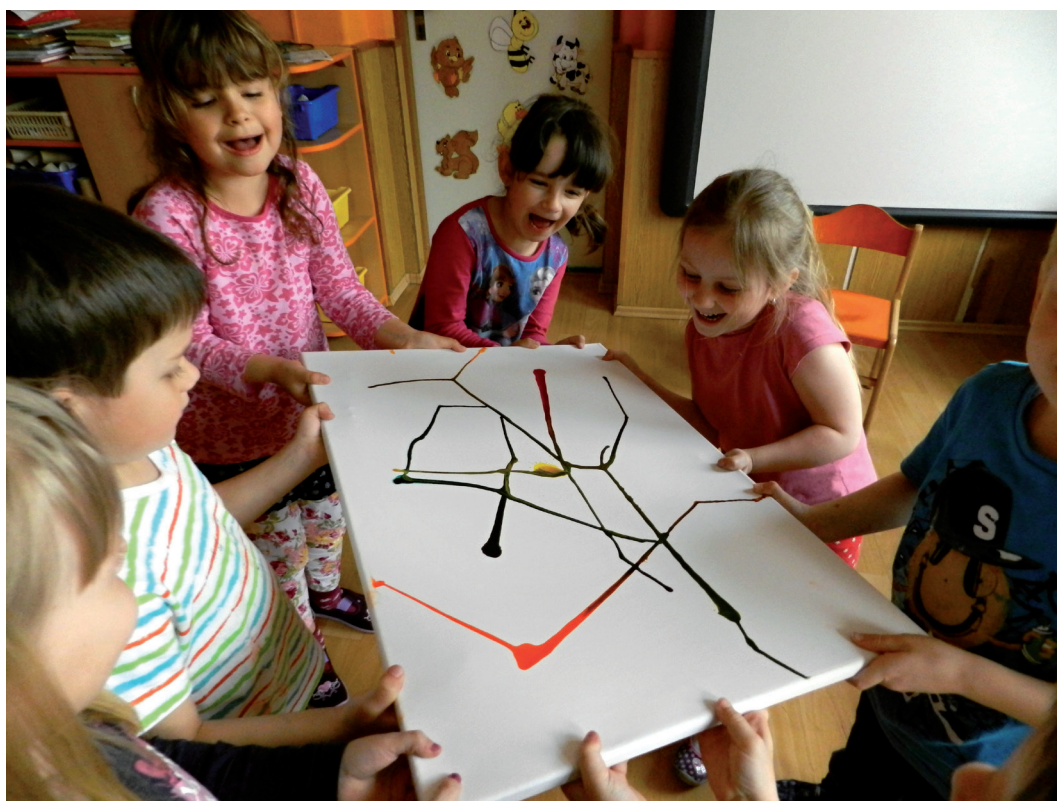
Obr. č. 26: Práce dětí 2–6 let – bouře na moři.

Obr. č. 27: Práce dětí 2–6 let – déšť.

Dripping

Obr. č. 28 : Proces malby.

Obr. č. 29: Proces malby.

Obr. č. 30: Práce dětí 4–6 let.

Obr. č. 31: Dotváření malby tupováním.

Obr. č. 32: Dešťová víla – koláž.

Závěrečné hodnocení

Hodnocení probíhá v průběhu všech činností. Během malby technikou slash painting děti navzájem spolupracovaly a pomáhaly si, do procesu malby zapojily pohyb celého těla, s pomocí hudby vyjádřily své emoce a pocity. Na závěr děti vystavily své malby, pojmenovaly a hodnotily je:

Honzík: „Mně se líbila bouřka na dovolené, tak jsem stříkal hodně barvy jak v bouřce.“

Evička: „Ten malíř musel být pořád špinavý, ta barva stříkala všude.“

Pavlík: „Já jsem chtěl ještě stříkat barvu, moc se mi to líbilo.“

Janička: „Mně se cákání líbilo a pomáhala jsem klukům, ale nechtěla jsem bouřku, nemám ji ráda, jenom kapky.“

Nikolka: „Ještě bych chtěla někdy takhle malovat, moc se mi to líbilo.“

Během malby technikou dripping děti do procesu malby zapojily pohyb celého těla, tvořily s nadšením a radostí. Po vzájemné domluvě ve změti čar děti viděly hlavu, oči, nos, tělo, ruce a nohy. Postavu dotvořily a pojmenovaly „Dešťová víla“.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo hledání a ověření metod, kterými lze přiblížit a zprostředkovat umění dětem předškolního věku.

Teoretická část práce předložila informace týkající se předškolního období, vzdělávání v oblasti výtvarné výchovy a umění, které představují základ pro vzdělávání dětí v mateřské škole v tomto odvětví, prolínající se jednotlivými vzdělávacími oblastmi RVP PV. Veškeré tyto poznatky se staly základem pro realizaci výtvarného projektu v praktické části této práce.

Praktická část byla zaměřena na teoretické vymezení jednotlivých období z dějin umění zahrnutých do tematického celku, zařazení těchto jednotlivých období do integrovaných bloků ŠVP mateřské školy, dále na didaktické přípravy zaměřené na všestranný rozvoj dětí v souladu s RVP PV a následnou praktickou realizaci tohoto projektu.

Projekt byl realizován v Mateřské škole v Babicích během školního roku 2015/2016. Poskytl nové poznatky a východiska k realizaci dalších možných projektů zaměřených na zprostředkování a zpřístupnění umění dětem. Není nutné vždy a cíleně děti motivovat a inspirovat uměleckým slohem, směrem nebo dílem umělce, ale v průběhu činností např. na dílo umělce poukázat a plynule navázat dalšími činnostmi týkajícími se tohoto konkrétního uměleckého díla. Každopádně je realizace takového projektu v prostoru mateřské školy limitována a omezena pouze na ukázky uměleckých děl dostupných na internetu a v knihách. I když děti vnímaly i takto zprostředkovaná umělecká díla a následně dokázaly tyto poznatky využít v nabízených výtvarných činnostech, návštěva katedrály svatého Václava v Olomouci byla pro ně daleko intenzivnějším zážitkem a dokázaly si i s odstupem času vybavit a pojmenovat charakteristické prvky gotické katedrály. Ovšem vstupem dětí do prostoru výstavy v muzeu umění se dětem otevřel prostor pro zcela nové zážitky přinášející nové poznatky a informace, které není možné nahradit a zprostředkovat jiným způsobem. Prostředí muzea umění, samotné výstavy a setkání s originály uměleckých děl „tváří v tvář“ umocněno aktivitami v prostorách výstavy působilo na děti až magicky. Fyzická přítomnost a samotný prožitek během všech aktivizujících činností poskytl dětem nezapomenutelný

zážitek, který je důležitým prvkem předškolního vzdělávání.

Samotná realizace projektu tak posloužila k naplnění cíle této práce a jednoznačně z ní vyplývá, že klíčovou metodou přiblížení a zpřístupnění umění dětem je přímá konfrontace dítěte s uměleckým dílem, slohem či směrem formou návštěvy animačního programu v muzeu umění či návštěvy kulturní památky ve spojení s aktivizujícími činnostmi, které umožní dětem prožít nevšední zážitek.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BLÁHA, Jaroslav a Jan SLAVÍK. *Průvodce výtvarným uměním V*. 2. vyd. Úvaly: Albra, 1997. 126 s. ISBN 978-80-7361-038-8.
2. DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Překlad Alena Lhotová, Hana Prousková. Praha: Portál, 2001. 205 s. ISBN 80-7178-449-4.
3. HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy I*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 1991. 117 s. ISBN 80-7066-368-5.
4. HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění: poslání, možnosti a podoby seznamování veřejnosti se soudobým výtvarným uměním prostřednictvím aktivizujících programů na výstavách*. Praha: Akademické nakladatelství CERM, 1998. 142 s. ISBN 80-7204-084-7.
5. CHÂTELET, Albert a Bernard Philippe GROSLIER. *Světové dějiny umění: malířství, sochařství, architektura, užité umění*. České vyd. 2., upr., V Ottově nakl. 1. Praha: Ottovo nakladatelství, 2004. 784 s. ISBN 80-7181-936-0.
6. CHOBOLA, Ladislav. *Dětský kresebný projev a klasikové jeho teorie*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně – pedagogická fakulta, 1975. 199 s. Bez ISBN.
7. JAKOUBKOVÁ Věra, Juliána PACKOVÁ a Jiřina PEJŠOVÁ. *Výtvarná výchova v mateřské škole /dílčí metodická příručka k programu výchovné práce pro mateřské školy/*. Praha: Naše vojsko, 1988. 272 s. Bez ISBN.
8. JÍROVÁ, Miloslava a kol. *Metodika výchovné práce v předškolních zařízeních. II díl mateřská škola*. Praha: SPN, 1978. 296 s. Bez ISBN.
9. JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum: edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004. 264 s. ISBN 80-7315-090-5.
10. KOMENSKÝ, Jan Amos. *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. Praha: Svoboda, 1992. 563 s. ISBN 80-205-0225-4.
11. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 1998. 343 s. ISBN 80-7169-195-X.
12. MIŠURCOVÁ, Věra, Jiří FIŠER a Viktor FIXL. *Hra a hračka v životě dítěte*. Praha: SPN, 1980. 143 s. Bez ISBN.
13. MIŠURCOVÁ, Věra a Marie SEVEROVÁ. *Děti, hry a umění*. Vyd. 1. Praha: ISV, 1997. 195 s. ISBN 80-85866-18-8.

14. MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury*. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd. Praha: Idea servis, 2002. 183 s. ISBN 80-85970-39-2.
15. MUZEION: časopis Muzea umění v Olomouci. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2016, (1). ISSN 2464-5710.
16. OPRAVILOVÁ, Eva a Vladimíra GEBHARTOVÁ. *Rok v mateřské škole: učebnice pro pedagogické obory středních, vyšších a vysokých škol*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. 496 s. ISBN 978-80-7367-703-9.
17. PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Vyd. 2., v nakl. Portál 1. Překlad Eva Vyskočilová. Praha: Portál, 1997. 144 s. ISBN 80-7178-146-0.
18. PIAGET, Jean. *Psychologie inteligence*. Vyd. 2., v nakl. Portál 1. Praha: Portál, 1999. 164 s. ISBN 80-7178-309-9.
19. PIJOAN, José. *Dějiny umění / 10*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1986. 300 s. Bez ISBN.
20. PIJOAN, José. *Dějiny umění / 4*. Praha: Odeon, 1979. 332 s. Bez ISBN.
21. POLLOCK, Jackson. *Výroky a rozhovory*. Překlad Eva Kondrysová. Praha: Arbor vitae, 2009. De arte. 111 s. ISBN 978-80-87164-14-3.
22. ROESELLOVÁ, Věra, Robert JEŽDÍK a Hana HAMPLOVÁ. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Nakladatelství Sarah, 1996. 241 s. ISBN 809022671X.
23. ROESELLOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2003. 56 s. ISBN 80-7290-121-4.
24. SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. 2., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2007. 328 s. ISBN 978-80-247-1821-7.
25. SLAVÍK, Jan. *Kapitoly z výtvarné výchovy I*. Praha: Pražské centrum vzdělávání pedagogických pracovníků, 1993. 32 s. Bez ISBN.
26. SLAVÍKOVÁ, Vladimíra. *Výtvarné čarování: artefletika pro předškoláky a mladší školáky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2000. 212 s. ISBN 80-7290-016-1.
27. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004. 48 s. ISBN 80-87000-00-5.
28. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 175 s. ISBN 80-244-0629-2.
29. ŠMELOVÁ, Eva. *Mateřská škola: teorie a praxe I*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 168 s. ISBN 80-244-0945-3.

30. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. s. 127 – 129. ISBN 978-80-244-3003-4.
31. ŠOBÁŇOVÁ, Petra a Michaela JOHNOVÁ ČAPKOVÁ. *Plánování edukačních aktivit v muzeu: od strategického plánu k přípravě edukačního programu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 117 s. ISBN 978-80-244-4626-4.
32. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Škola muzejní pedagogiky 1: poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 131 s. ISBN 978-80-244-1866-7.
33. *Umění otvírá duši dítěte: Art Opens the Child's Soul: přednášky na Evropském kongresu OMEP*. Brno: Paido, 1998. 157 s. ISBN 80-85931-55-9.
34. UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: Výtvarný projev a psychický život dítěte*. Vyd. 3. Praha: SPN, 1980. 128 s. Bez ISBN.
35. UŽDIL, Jaromír a Emilie ŠAŠINKOVÁ. *Výtvarná výchova v předškolním věku*. Vyd. 3. Praha: SPN, 1983. 192 s. Bez ISBN.
36. UŽDIL, Jaromír a Dagmar RAZÁKOVÁ. *Metodika výtvarné výchovy na mateřské škole*. Vyd. 5. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Bez ISBN.
37. VALACHOVÁ, Daniela. *Výtvarná tvorba dětí v mateřské škole*. Stařeč: Infra, 2014. 71 s. ISBN 978-80-86666-50-1.
38. Základní a Mateřská škola Babice. *Školní vzdělávací program „Mějme se rádi“*. Babice, 2015.
39. *Zbyněk Sekal*. Brno: Dům umění města Brna, 1992. 47 s. ISBN 80-7009-052-9.
40. ZHOŘ, Igor. *Proměny soudobého výtvarného umění*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 165 s. ISBN 80-04-25555-8.

Internetové zdroje

41. ICOM: *Mezinárodní rada muzeí ICOM* [online]. 2016 [cit. 2016-06-13]. Dostupné z [www: http://icom.museum/the-vision/museum-definition/](http://icom.museum/the-vision/museum-definition/).
42. LUQUED, Georges-Henri: *Biographie* [online]. Francie: Multimédia Interactif de l'université de paris 1, 2008 [cit. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://luquet-archives.univ-paris1.fr/biographie.php>

43. *Muzeum umění Olomouc* [online]. Olomouc, 2014 [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://www.olmuart.cz/vzdelavani/>
44. VONDROVÁ Petra. *Pojetí výtvarné výchovy v rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání* [online]. 2005 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/p/238/POJETI-VYTVARNE-VYCHOVY-V-RAMCOVEM-VZDELAVACIM-PROGRAMU-PRO-PREDSKOLNI-VZDELAVANI.html/>>
45. *Muzeum umění Olomouc* [online]. Olomouc, 2014 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://www.olmuart.cz/vystavy/zbynek-sekal--485/>
46. SMITHSON, Robert [online]. New York, 2008 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z : http://www.robertsmithson.com/earthworks/spiral_jetty.htm
47. POLLCOCK, Jackson [online]. 2011 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: [http://www.jackson-pollock.org/number-1.jsp#prettyPhoto\[image1\]/0/](http://www.jackson-pollock.org/number-1.jsp#prettyPhoto[image1]/0/)
48. BLOGSPOT: *Výtvarka v sextě*. [online]. 2015 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://vytvarkavsexe.blogspot.cz/2015/12/12/action-painting.html>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Pracovní list k výstavě Zbyňka Sekala

Příloha č. 2: Pracovní list – katedrála svatého Václava

Příloha č. 3: Pracovní list – přiřazování geometrických tvarů

Příloha č. 4: Spiral Jetty – Robert Smithson

Příloha č. 5: Spiral Jetty – Robert Smithson

Příloha č. 6: Číslo 1, 1948, od Jacksona Pollocka

Příloha č. 7: Tvorba Jacksona Pollocka

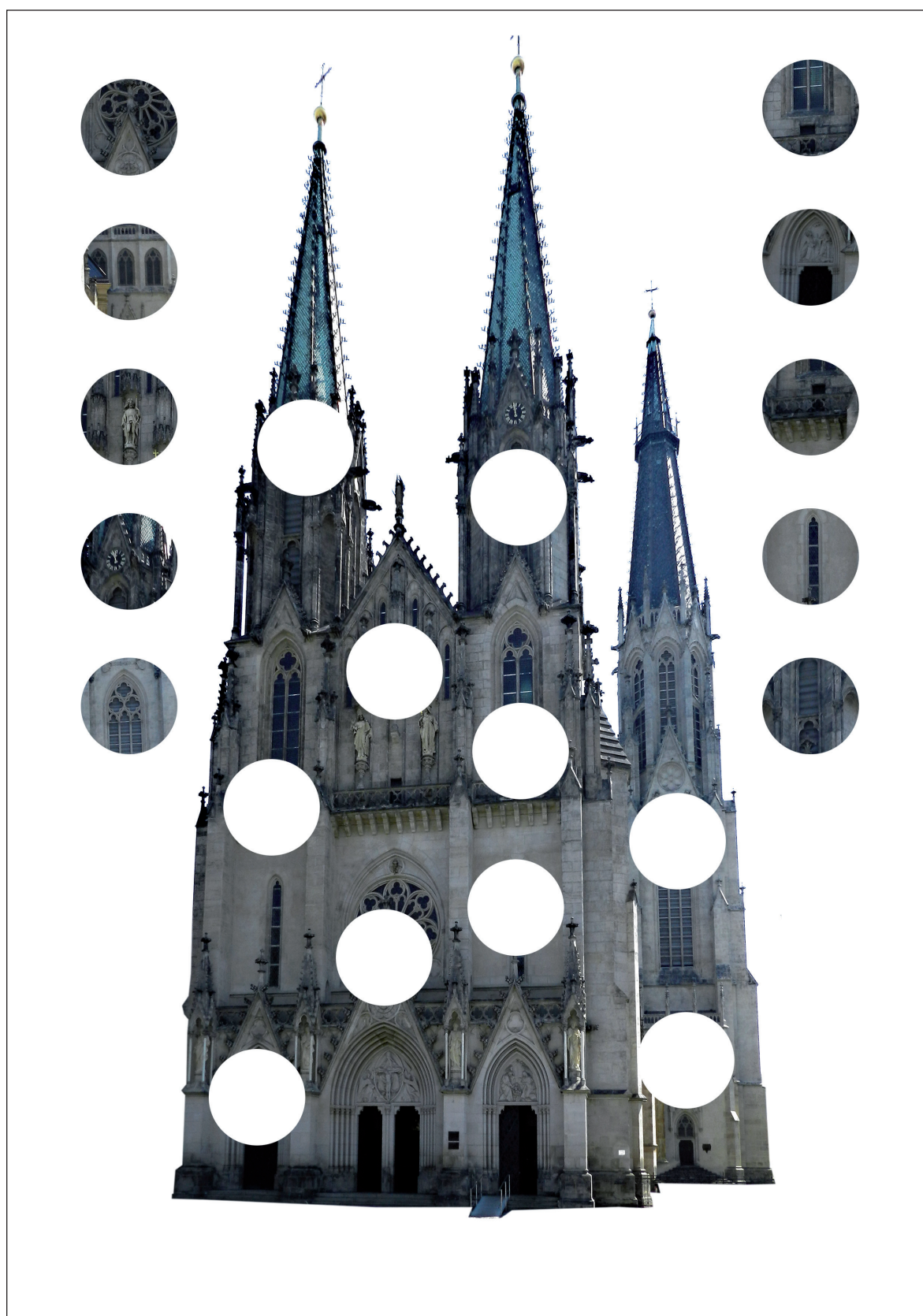
PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Pracovní list k výstavě Zbyňka Sekala (zdroj: vlastní, exponáty zdroj: <http://www.olmuart.cz/vystavy/zbynek-sekal--485/>)

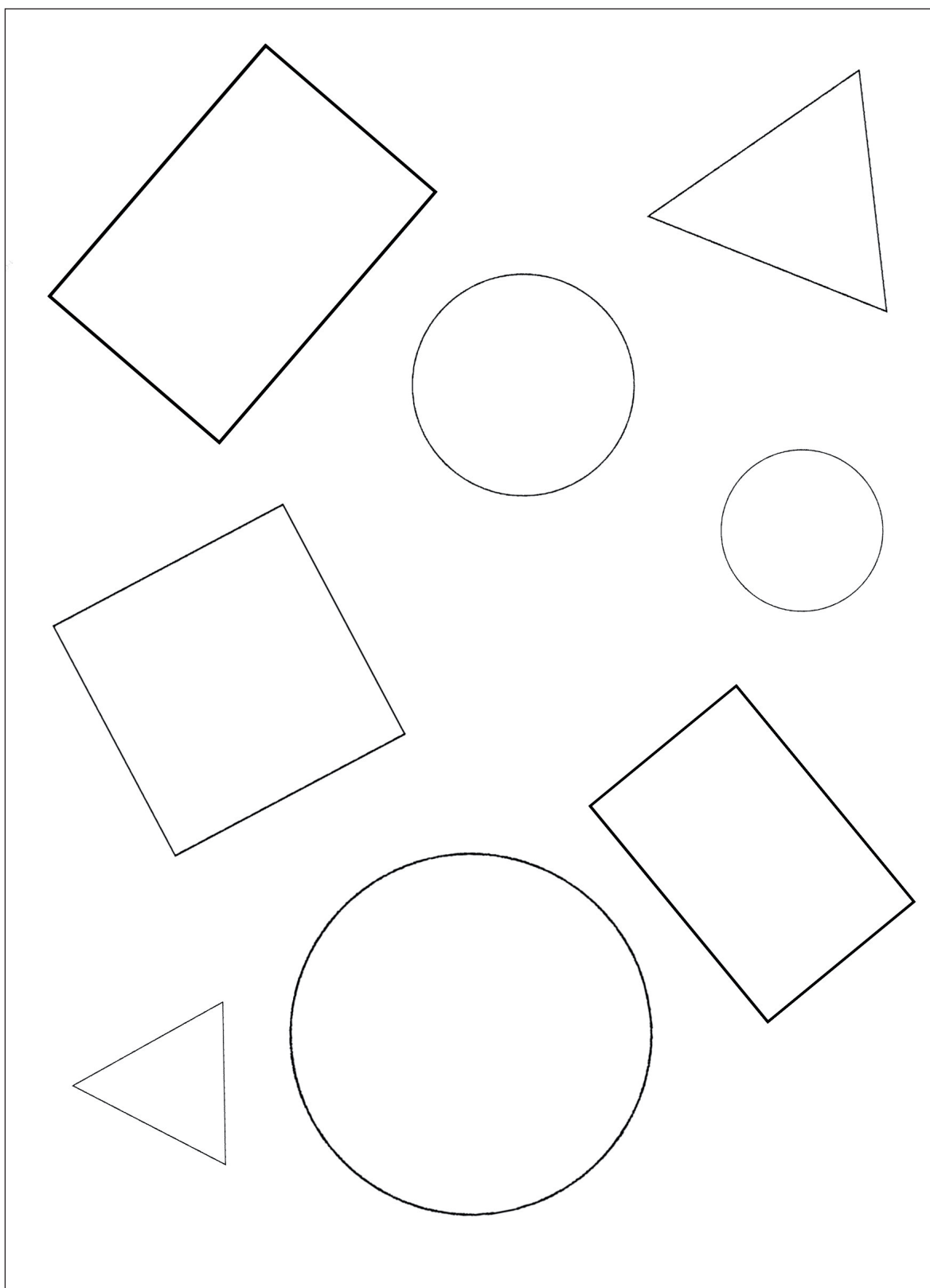
VYHLEDEJ

Příloha č. 2: Pracovní list – katedrála svatého Václava (zdroj: vlastní)

Příloha č. 3: Pracovní list - přiřazování geometrických tvarů (zdroj: vlastní)

Příloha č. 4: Spiral Jetty – Robert Smithson (zdroj: http://www.robertsmithson.com/earthworks/spiral_jetty.htm)

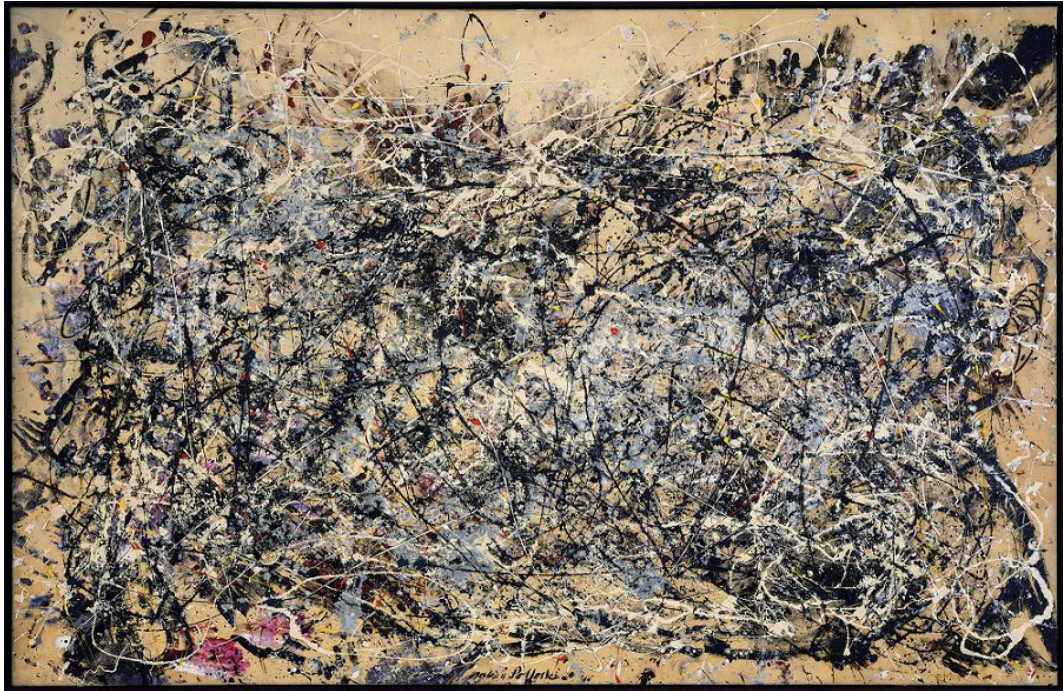

Příloha č. 5: Spiral Jetty – Robert Smithson (zdroj: http://www.robertsmithson.com/earthworks/spiral_jetty2.htm)

Příloha č. 6: Číslo 1, 1948, od Jacksona Pollocka (zdroj: [http://www.jackson-pollock.org/number-1.jsp#prettyPhoto\[image1\]/0/](http://www.jackson-pollock.org/number-1.jsp#prettyPhoto[image1]/0/))

Příloha č. 7: Tvorba Jacksona Pollocka (zdroj: <http://vytvarkavsexta.blogspot.cz/2015/12/12/action-painting.html>)

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
CD	Compact Disc
č.	číslo
ha	hektar
ICOM	International Council of Museums
m ²	metr čtvereční
MŠ	mateřská škola
např.	například
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
tzv.	takzvaný

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Božena Bobková
Katedra:	Katedra výtvarné výchovy
Vedoucí práce:	Mgr. Petra Šobánková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Vybrané kapitoly dějin umění a možnosti jejich zpracování s dětmi předškolního věku.
Název v angličtině:	Selected chapters History of Art and options their processing with preschool children.
Anotace práce:	Bakalářská práce je zaměřena na ověření metod, kterými lze přiblížit a zprostředkovat umění předškolním dětem. Teoretická část práce předkládá informace týkající se předškolního období, vzdělávání v oblasti výtvarné výchovy a umění. Praktická část je věnována návrhu a realizaci výtvarného projektu, zaměřeného na zpřístupnění umění dětem předškolního věku.
Klíčová slova:	Předškolní věk, výtvarná výchova, umění, muzeum, animační program.
Anotace v angličtině:	Bachelor thesis is focused on verification of methods, which can zoom in and mediate art to preschool children. The theoretical part provides information about pre-school education in the field of art education and art. The practical part is devoted to the design and realization of art project, aimed at making art for children of preschool age.
Klíčová slova v angličtině:	Preschool age, art education, art, museum, animation program.

Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Pracovní list k výstavě Zbyňka Sekala Příloha č. 2: Pracovní list katedrála svatého Václava Příloha č. 3: Pracovní list přiřazování geometrických tvarů Příloha č. 4: Spiral Jetty – Robert Smithson Příloha č. 5: Spiral Jetty – Robert Smithson Příloha č. 6: Číslo 1, 1948, od Jacksona Pollocka Příloha č. 7: Tvorba Jacksona Pollocka
Rozsah práce:	74 stran
Jazyk práce:	Český